

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

X aastakäik

Süüapäeval, 11. novembril 1928

Nr. 45

POOLAKATE JA EESTLASTE KUNINGAS.

A.-S. „TEXTIL“

TALLINN ★ KOPPEL.

Oma ketruse-, kudumise-, apreeterimise- ja värvimise vabrikud.

VABRIKU LAOD: Nr. 1 Koplis, Bekkeri teh. 5. värv, maja nr. 4, k. 1.
Nr. 2 Veneturu ja Narva maantee nurgal nr. 1/4.
Nr. 3 Narvas, Peetri pl. nr. 8.

**Müük suurel ja väikesel arvul
vabriku hinnakirjade järele.**

MÜÜGIL: sarpinka, schotlandka, kleidi- ja kostüümiriided, pesu-
riided, flanell ja teised talvised puuvillariided; lõngad
kudujaile ja kodu-kangrutele.

Siidiriided kohalikkudest vabrikutest:
atlas, rips, palituriie j. m. suurmüügi hindadega.

Välismaa kaubad.

AKTSIASELTS

„LIHAPRODUKT“

EKSPORTTAPAMAJAD, KÜLMETUSHOONED JA VORSTIVABRIK.

Asub end. A.-S. „Külmetus'e“ ruumides,

Koplis, Bekkeri tehases nr. 1.

Tel. nr. 21-12 ja Koppel 22. * LINNA KONTOR: Lubja tän. 7-a. Tel. 34-19.

Ostab:

veiseid, sigu, lambaid ja vasikaid
sise- kui ka välisturu jaoks.

Valmistab:

igapäev igasuguseid värskeid **vorste** kui ka suitsetatud **sea-
liha** (sinke, rulette, ribi j. n e.) sise- kui ka välisturu jaoks.

Poola Vabariigi kümnnenda aastapäeva puhul.

Süvenegu Eesti-Poola sõprus!

11. nov. 1918, Maailmasõja vahe-
rahu päeval, sellel inimsoole nii üli-
tähtsal päeval, tõusis ajaloo hauast
sinna elusalt surutud Poola. Oli tar-
vis aega üle sajandi, oli tarvis palju
võitlusi ja inimelusid, ennem kui
inimsoo rüütlimeelse osa võis siru-
tada Poolale abistava käe selleks, et
ta sai tõusta ja astuda täitma oma
endiseid ajaloolisi ülesandeid. Nen-
dest tähtsaim: kaitsta end ja Euroop-
pat ida barbaarsuse vastu. Endine
Poola hukkus selle raske ülesande
täitmisel. Tal polnud tarvilisel hetkel
sõpru.

Poola ajalooline vaenlane — Vene
varitses 1918. sügisel Poola ärkamist
ja tungis uuestisündinule kallale.
Poolal, kes alles oma sõjaväe orga-
niseerimist algas, tuli astuda Venega
raskesse heitlusse. 1920. a. kevadel,
kui Eesti lõpetas võidurikkalt sõja
Venega, siis seisid Poolal alles ras-
kemad võitlused ees. Kuid Poola sõja-
vägi, juhitud **suurest päälükust**
Joseph Pilsudskist ja tugenedes
Poola rahva parema osa võidutahtele,
lõi suures ülekaalus olevaid vene
punaväe masse lõpulikult.

Poola sõbrad, nende hulgas ka noor
Eesti, õnnistasid Poola võitu.

Poolakad ja eestlased, Poola ja
Eesti, on ikka suhtunud üksteisele
sõbralikult. Kas ei peitu selle põhjusi
meie ühises minevikus. Meie oma-
sime ju kord ühiseid kuulsusrikkaid
kuningaid, nagu Stephan Bathori.

Poola ja Eesti uuestisünd on loo-
nud soodsad tingimused nende rah-
vaste sõpruse avaldamiseks ja süven-
damiseks. Möödunud 10 aasta jooksul
on Eesti ja Poola sõprus tugevnenud,
eriti meie riikide kaitsevägedes.
Poola kaitsevägi on alati meie kait-
seväge muredest ja rõõmudest soo-
jalt osa võtnud.

24. veebruaril 1928, Eesti 10. aasta-
päeval, oli Poola sõjaajakirjandus
neist, kes pühendas Eestile ja ta
kaitsevägele ilusamad ja südamliku-
mad leheküljed.

Täna, Poola 10. aastapäeval, saadab
Eesti kaitsevägi omad parimad õnne-
soovid Poolale ja ta kuulsusrikkale
kaitsevägele. Kosugu Poola. Tugev-
negu ta kaitsevägi, kes seisab võimsa
vahemüürina ida ja lääne vahel.

Olgu rüütlimeelsel Poola rahval
päiksepaistseim tulevik!

Süvenegu Eesti-Poola sõprus!

Üheteistkümmes november.

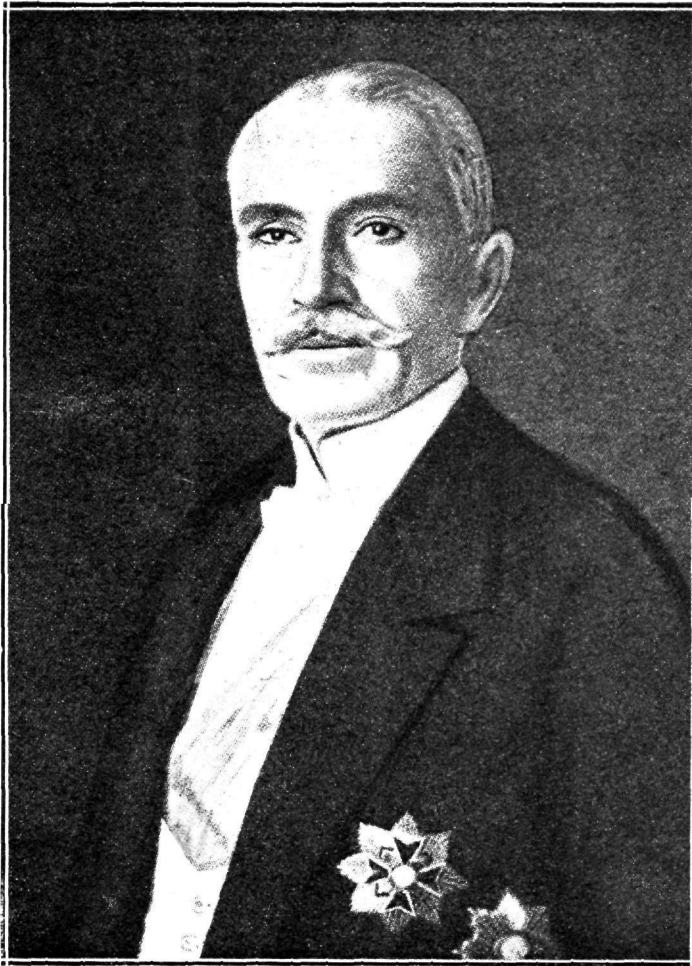
„Sõdurile“ kirjutanud

Poola sõjaväe esindaja Eestis ja Lätis kindralstaabi kol. leitn. S. KARA.

11. novembril pühitseb Poola oma iseseisvuse uuestisünni 10. aastapäeva. Selle päevaga on seotud mitu suurt ja tähtsat ajaloolist momenti: 11. novembril lõppes

vähesed Poola sõjaväe osad sakslastelt ja austerlastelt sõjariistu äravõtma.

Alates 11. novembrist võis Poola uuesti alata oma iseseisvat elu.

Prof. Ignacy Moscicki.

Poola Vabariigi president.

Maailmasõda sakslaste kaotusega, kes kirjutasid alla vaerahule ja oma armee viisid Reini äärde; sel päeval 10. novembril Magdeburgi vangikeldri trellide tagant vabanenud Joseph Pilsudski võttis võimu oma kätte; samal päeval algas rahvas, salaorganisatsioonid, ning tolleaegsed

Vastupidi kainete poliitikameeste ja väljapaistvate sõjateoreetikute ennustustele, tärkas lahingsuitsust ning vaenlastelt vintsutatud Poola kannatusest tema iseseisvus. Sündis ammuoodatud ime, mida meie luuletajad ja kirjanikud olid palunud Jumalalt.

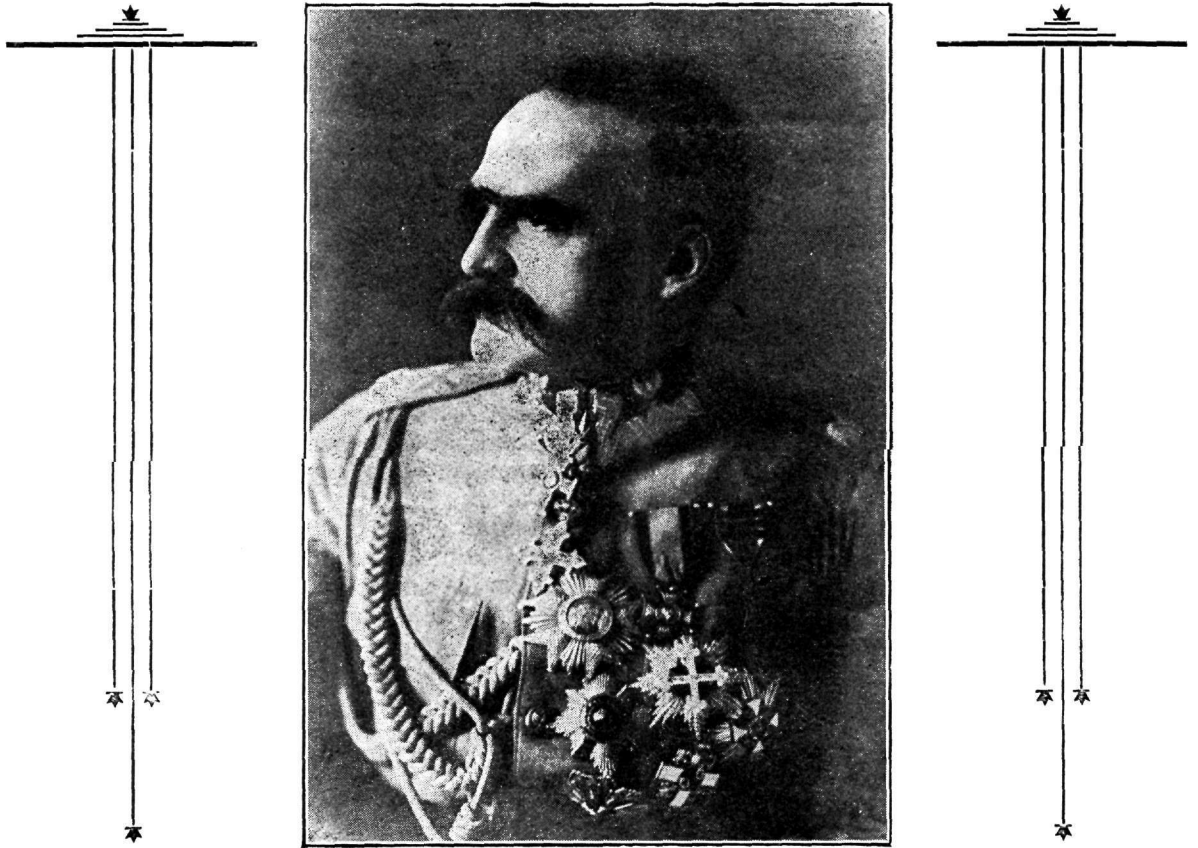

Täna saab täis 10 aastat loomise ning organiseerimise tööd riikliku korra ülesehitamisel. Esimene koht ses töös oli määratud sõjaväele, kui reaalsele jõule, millele toetub riik. „Mitte valitsusekepp ega kroon, vaid Bathori mõök sai iseseisva Poola sümbbooliks: mõõgaga Poola märkis ära omad

sajangutel polnud ei Euroopas, ei Ameerikas ühtki niisugust sõda ega vaenuvälja, kus ei oleks leidunud poola sõjameest, kui võitlus käis vabaduse eest.

11. novembril peab veel kord kinnitama, et Poola armee on olnud, on ning saab olema Retš Pospolita iseseisvuse toeks.

Poola sõjamehe verest ja sõjaraskus-

Marssal Joseph Bilsudski.

piirid, mõõgaga andis vastupanu ikka pealetükkivatele aasia ordadele ja mõõgaga oskab ta kaitseda oma ning oma sõprade iseseisvust. Poola sõjamees on alati võidelnud, mitte ainult oma vaid üldse iga vabaduse ja iseseisvuse eest, ning sellepärast ta lippudel oligi kirjutatud „Meie ja Teie vabaduse eest“; 18. ja 19.

test, sõjatulega leekivate külade ning linnade suitsust sündis Poola iseseisvus, mida saab valvama ja kaitsema Poola sõjavägi. Jõud mille allikaks on iseseisvus on hirmutanud ja saab alati hirmutama neid, kes julgeb puutuda mitte üksi meie, vaid ka Teie iseseisvust.

Jooni Pilsudskist kui ülemjuhatajast.

„Sõdurile“ kirjutanud Poola sõjaväe kindral Rydz-Smigly.

Imestamisväärne on sõdade ajalugu!

Suurt ja vormitut, mis koosneb — linnade ja külade nimedest, statistilistest andmetest, jõgede ja järvede nimedest, formatsoonidest, tääkidest, mõõkadest, kahuritest, rünnakutest, laskemoonast, sõjavangidest, sõjasaagist, surnuist ja haavatuist... on juhtinud ja valitsenud inimese vaim. Kõik materjal muutub jõuetuks, kui nõrgeneb vaim. See on inimvaim, mis võitluses teeb kuulsaks nende asulate, metsade... nimed, kus võideldud ja milliseid võitluskohhti austatakse põlvest põlve.

Sõjaajalugu on inimeste vaimu, tahte ja teo ajalugu. See ajalugu on seotud surnutega ja varematega. Kuid selle ajalooga on veel rohkem seotud uuestsünnid ja hümnid Vabadusele.

Kõikidel aegadel ja kõikjal kerkib sõjaajaloos esiplaanile vägede juht, selle isik. Mis suurem see isik, seda enam on ta mõju kui iga sõduri, nii kogu juhitava sõjaväe ja võitlust pidava rahva peale.

Meie oleme õnnelikus olukorras, et võisime kui sõdurid olla juhitud ja saavutada võitu suure pealiku Joseph Pilsudski juhtimisel. Meie võisime näha võitluse kriitilistematel silmapilkudel, kuis loodi võit ja kuis seal juures kõrgelt hinnati iga sõduri elu. Meie nägime, kuis mõjutas meie ülemjuhataja isik sõjaväge.

Õppimise ja suure tööga võib saavutada oskused juhtimise tehnikas. Raske on kätte õppida oskus, kuis mõjutada sõjaväge oma isiku kaudu tarvilises suunas. See on and kõrgemalt. Kuid see juhi kõrge and on suurim väärtus võitluses.

Ajalooast näeme, et üksikud juhid on katsunud aimata järele ka isiku mõjutamist alluvatele. See pole neil õnnestunud, vaid on muutunud nende teod ja isiku väikseks, koguni naeruväärseks.

Joseph Pilsudskil tuli teostada juhi ülesannet erilistes, ülirasketes oludes. Temal juhtida olev armee oli alles organiseerimisel. See armee koosnes mitmeis oludes õppinud ja arenenud sõdureist ja ohvitseridest. Tal puudus lähem ühine minevik ja ühine traditsioon. Sõjaline väljaope ja kasvatus oli erinev. Polnud õppeasutusi, mis oleks kiiresti andnud tarviliku arvu nooremaid juhte.

See kõik kokku lõi komplitseeritud olukorra, milles kergesti oleks võinud murduda armee mehhanismi üks või teine osa. Vahel oli terve masin kui kurjast vaimust haaratud...

Seda masinat — armeed tuli nii juhtida, et ta ei häbistaks oma rahvast.

Mitte strateegilised oskused ja aju võimed polnud jõus sundima seda masinat töötama, ja töötama korralikult.

Siin vajati rohkem kui kuskil mujal kõrget juhti, selle kõrget isikut, kes võis masina, Poola armee, panna nii liikuma, et ta ükski osa ei lakkaks töötamast. Seda võis ja oskas teha Pilsudski. Seepärast nähti Pilsudskit alati seal, kus olukord raskeim. Meelestage sõjakäiku Kievi, Vilno ja Njemani lahinguis.

Pilsudski isiku mõju selgub ta enese sõnadest: „Ma tulin patareile, miks vaikivad nad? Pole laskemoona. Viibimata saata Skrzybovic’i laskemoona järele. Laskemoona siiajõudmiseni jään patareile ja juhin teda. Järgnege mulle... Jälle leian end tuntud olukorras. Kuulen jälle kaua aja eest kuulud kuulide muusikat. Kuulid laulavad surmalaulu. O sõda, kuis oled sa komplitseeritud!“

Üks teine juhtum: „Ma peatusin sillal, millest üle läksid ratsaväe osad. Mu kohuseks oli tõsta nende meeoleu ja neid viia veendumusele, et olen alati seotud nendega, et võtan osa igast lahingust. Mulle tegi rõõmu, et mu sealolek tõstis ratsameeste meeoleu. Mõistsin, et iga ratsamees tundis mu sealviibimist.“

Tegelikult oligi nii, et Ülemjuhatajat võis leida igalpool: Ta valmistas staapides tegevusplaane ja jälgis lahingväljal nende plaanide täitmist. Tarvides puhul võttis osa lahingtegevusest, võideldes lahingüksuste esimestes ridades.

Kõigile uuendustele vaatamata, mis toonud sõjatehnika, vaatamata sellele, mis toonud kaasa endise väiksearvulise sõjaväe võrsumisest kuni rahvas-sõjaväeni, peab juht ikka leidma tee sõduri hinge. Väejuht, kes ei oska leida seda teed, ei leia tänapäeva suure sõjamasinaga teed võidule.

*Diviisikindral Tadeusz Piskor.
Poola kindralstaabi ülem.
Eesti Vabadusristi I liigi III järgu kavaler.*

*Brigaadikindral Tadeusz Kutrzeba.
Eesti Vabadusristi I liigi II järgu kavaler.*

---

*Kindralstaabi kol.-leitn. S. Kara.
Poola sõjaväe esindaja Eestis ja Lätis.*

Kol.-leitn. S. Kara saabus Eestisse sõjaväe esindajaks sügisel 1927. Ta asetas kapt. W. D. Drymmeri. Kol.-leitn. S. Kara alaline asukoht on Riias.

Relvalt sünnitatud . . .

„Sõdurile“ kirjutanud „Polska Zbrojna“ peatoimetaja Ladislas Louis Evert.

Poolat veel ei olnud. . .

Tema võimalus olemiseks peitus Piastide hinges. Iseseisvusetahes sündis veristest võitlustest, väsinud võitlejate raske une kestel. Slaavi suguharude udusse löid Piastid oma mõõga — oma võitja sõduri mõõga — mille ümber hakkas arenema riik, et järk-järgult sünnitada Poola tuleviku rahvast.

Ei oleks õige arvamine, nagu rahvus oleks loonud riigi. Ajal, mil riigi ideemõlgus ainult mõtetes, mil selle algrakuks oli perekondade koondis, ei olnud veel rahvust. Riigi olemasolu võimalus oli koondatud vürsti sõjaväe leegionides.

Kõigepealt oli juht ja tema sõjavägi. Oma sõjaväe ja oma isikliku mõõgaga ehitas ta riigi, mille raamidest aeg-ajalt arenes, kasvas ja tugevnes rahvas.

Juht — sõjavägi — riik — rahvas — need on Suure-Poola Vabariigi järk-järgulised arenemiseharud.

* * *

Omandades isa ja vanaisadelt väikese riigikese, tugeva rahvuskoondisega, vakra sõjaväega ja peamiselt võitja, loova geeniuse, hakkas Vapper Bolko ehitama ülesse Poolat. Euroopa tulevik oli veel kõikuv. Oli võimalus suure Rooma riigi tekkimine, kuhu oleks kuulunud kõik L.-Euroopa riigid. . . Euroopa unistas võimust, ootas suurte koondiste kristalliseerimist. Slaavi rahvad pidid saama võitja saagiks. Siin tekitab mõte, luua lääne-slaavi riiki, ühtlase rahvusega, mis ulatuks Balti merest Karpaatideni. Elbe jõgi oleks märkinud tema läänepiiri, Visla läbistanud idaserva.

Püha Rooma riigi püüded olid teised. Algab võitlus. Neliteistkümmend aastat võitleb Vapper Bolko peaaegu terve tolleaegse ristiuisulise ilmaga. Poola seisab tugevaid jalul lääne-slaavide suguharude keskel, mille ümber peavad koonduma teised slaavi suguharud läänes, kui ei taha hukuda. Poola mõju ulatab kaugele idasse. „Piastide“ tahe oli seaduseks Venele.

Oli tugev impeerium — ei suutnud aga kasvata ja luua rahvust. Kõik tugenes ainult mõõgale. Suguharude vastupidised püüded, paganausu reaktsioon, vähene arusaamine riigi tähtsusest ja peajaslikult Saksamaa intriigid kutsuvad välja Bolko riigi languse. Kuid järele jääb geniaalne

dinastia, aktiivne, võitlushimuline Poola sõjaväeline vaim.

Sõjavägi ehitab uuesti üles riigi lõhutud varemeil. Poola piirid lõpevad seal, kust lahkub poola jalaväe samm, kus peatub poola ratsanik. Poola jagamine, mis sündis keisrite intriigide tagajärjel, nõrgendas poola sõjalise jõu. Viimase raugemisega langeb ka Poola. Püüded, üles ehitada Poola kuningriiki, on tagajärjeta. Kord paistab, et Piastide julge plaan läheb täide, et tšehhid saavad kesksuseks uues riigis. Kuid neil puudub Piastide geenius. Poola nõrgeneb ja väsib.

Sõjaliste tegudega, väsimata võitlusega, mõõgateraga raius teed Poolale Lokictek. Tema ja Kazimier Suure kangelastegude ja targa mõistuse töö tagajärjena kasvas ja tõstis pead Poola, et küllalt tugevana ja teguvõimelisena minna Jagiellode kätte.

Poola saatust tol ajal rippus niidi otsas. Ta astus välja üksi, toetatud ainult nõrga Leedu poolt. Tulistel võitluste päevadel, kui kõik jõud olid meie vastu, kui riigi ja rahva olemasolu oli kaalul, siis mitte lepingud, pergament ja diplomaatia, vaid poola mõök, sõjaväe tegevus lahinguväljadel, hoidis alal ja kindlustas isamaa saatust.

Tugeva sõjaväega arendab ja edendab Pvola oma soo geniaalseid teeneid.

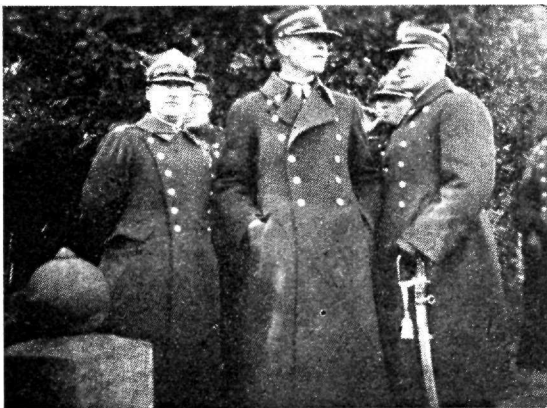
Kui Moskva ja Saksamaa esitavad Poola jagamise esimese projekti, siis mitte diplomaatia, vaid sõjavägi lahingus, kindlustab riiklikku puutumatus.

Poola kaitsejõu tugevus peitus „szläh-ta's“. Õigemini peale „szläh-ta“ ei tundudki teist poola rahvast. Muutudes aegajalt põlluharijateks, kadus rahvas pealetungi, aktiivse tegevuse, tahe. Valmisime kaitseks ja kaotasime ründamise vaimustuse.

Alates XVI sajandist kuni tänapäevani, on Poola võidelnud pealetungiva Moskva-ga. Meie ületasime neid kultuuriga, vahvusega, sõjaväelise geeniuse ja mõtlemisega. Ta ületas meid pealetungitahtega, militarismiga. See oli kaaluvam. Ei järgnenud Venemaa jaotamist — kuid jaotati Poola.

Poola rahvas — szläh-ta — muutus põlluharijaks rahvaks. Kuid sõjaline vaim veel püsis. Võideldakse. Võidetakse kõik lahingud, kuid kaotatakse järjest kõik sõjad. Saavutati kuulsaid võite, kuid vaata-

Momente Poola Kõrgema Sõjakooli külaskäigust Eestis 27. IX — 2. X 1928.

(X) Ekskursiooni juhataja kol. Zawadzki.

mata sellele Poola saatuse täht hakkab loojenema. Rahva kaitsejõud raageb. Ühes sõjaväe langusega hakkab lagunema ka riik.

Poola kaotab mõõga. 1717. a. desarmeerub ta vabatahtlikult, et loobuda Euroopa võidu peale pretendeerimisest ja saada teiste söögiisu kustutamise maitsevaks objektiks.

Poola kodanik ei kasvanud enam sõdu-ri-võitja vaimus; meile oli jäetud õigus — vaenlasel oli jõud, oli sõjavägi. . .

Aastatel, mil maailm heitles prantsuse

revolutsiooni küüsis, kustus Poola olemasolu.

Poola kaotas mõõga, kaotas sõjaväe, hävitas pealetungitahte, „Piastide“ sõjalise vaimu.

*

Nii palju kui Poola taevast on kogunud pilvi, mis ähvardasid hävitada riiki, nii palju kordi on Poola sõjavägi päästnud riigi. Võrsunud mõõgast, toetudes mõõgale on Poola sõjavägi tugevaks jõuks kodu kaitsel ja truud sõber naabri aitamisel.

Sõjavägi on see, kes aastate jooksul on säilinud Poola hinge.

Poola sõjavägi on minevikus omanud suuri juhte, kes rasketel hetketel on osanud sütitada Poola võitlusetahet.

Poola sõjaväe 10. aastapäev.

„Sõdurile“ sa taul „Polska Zbrojna“ toimetaja **Ladislav Louis Evert.**

Täna pühitseb Poola Vabariik 10. iseseisvuse aastapäeva. Poola on vanem, kui praegune, uuestisündinud Vabariik. Ta ajalugu küünib kaugesse minevikku. Selle ajaloo lehekülgi kaunistavad Poola sõjaväe hiilgavad võidud. Ajaloost oli tingitud, et Poola vägede juhtimine erines manöövrivõimega ja väed vahvuse ning manöövrivõimega.

Poola territooriumi iseäraldused, rahva hing ja majanduslik seisukord, riigi piiride pikkus, riigikord, vaenulikud naabrid, peamiselt idast ja läänest — olid faktorid, mis mõjutasid Poola sõjakunsti. Poola väejuhid olid alati loomisevõimelised, avaldades üksikutel juhustel geniaalsust. Sellest oligi tingitud Poola sõjakunsti suur areng.

Sajandite jooksul endises Poolas teostas riigikaitset rahva maleva. Sellest võrsus palgaline sõjavägi. Hiljem, nagu Lääne-Euroopaski, moodustati Poolas alaline sõjavägi.

Sõjaväe organisatsiooni vormidele vaatamata, jäi sõjavägi ikka ja alati kuulsusrikkaks Poola väeks, keda juhtisid kangelaslikud hetmanid, jäädvustades omi tegusid ja kuulsusrikkad nimed Poola sõjaväe ajalukku. Tuletame vaid meelde suuri juhte, nagu Hodkevitch, Zulceviski, Tarnovski, Konecpolski, kuningas Stephan Bathory, Jan III Sobeski*).

Poola ajalooline ülesanne on olnud ja jäänud — kaitsta Lääne-Euroopa vastu.

Keskajal oli see Poola, kes pidurdas tatarite edasitungi läände. Moskvalased olid sajandeid tatarite ikke all.

Ka läänest varitsesid Poolat Rüütli Ordud, kes olid pääsenud võimule Baltimere kallastel ja hävitasid seal maa põliseid peremehi.

Võidelda Ida vastu ja kaitsta end lähemate lääne naabrite saagihimu vastu — see on olnud Poola ajalooline osa ja selles on Poolal ja Eestil ühine osa ning ülesanne. Kuigi tuli vahel selles võitluses loobuda osast territooriumist, kuid ei kaotatud tungi vabadusele, ei kaotatud rahvust.

Ka Poola uuestisünni võitlustes kümne aasta eest leidis Poolas geniaalne isik, kelle juhatusel Poola saavutas kuulsuse ja võidu, — see geniaalne juht on Pilsudski.

Läänest sissetungijaid löödi hiilgavalt Grünevaldi all 1410 (Tannenberg. Tõlkija.)

Nii võitlesid Poola väed venelaste, tatarlaste, sakslaste vastu.

Kuigi 1683. a. Jan Sobeski Viini all lõi vaenlase, algas siiski sellest ajast Poola hiilguse langemine ja sellega langes ka ta relvastatud jõu väärtus. Järgnesid Poola riigi jagamised. Järgnes territooriaalne ike... Kuid Poola vaim ei alistunud võõrale võimule. Rahva juhid viisid paremaid mehi võitluse vabaduse eest Napoleoni sõdadesse. Organiseeriti vastuhakkamisi.

Nii veeres ajaloo ratas, kuni tuli mees, kes pööras Poola ajaloole uue lehekülje, see mees on Joseph Pilsudski.

Ta pühendas oma elu ja temale antud erilise energia selleks, et luua uus Poola sõjavägi. Pilsudski nägi prohvetina ette tulevikku. Ta uskus oma kõrgesse kutsesse.

Maailmasõja algades lõi Poolale paistma iseseisvus. Juba enne maailmasõda loodud Poola leegionid Pilsudski juhatusel algasid võitlust. Üks raske lahing järgnes teisele, kuni saabus 11. november 1918. Sel päeval Jooseph Pilsudskile anti Poola rahva poolt kõrgem võim juhtida riiki ja sõjaväge. Olukord oli siis Poolas raske, kui Pilsudski võttis oma õlgadele raske valitsemise koorma. Kuid need vähesed sõjalise jõu algrakud, mis olid Pilsudski käsutada, kasvasid ja kosusid. Poola omas sõjaväe, mis lõi vaenlasi ja võimaldas asuda rahuaja tööle.

Rahuaja töös on Poola sõjaväelises loomingu arvestatud Poola asukohaga Ida ja Lääne vahel. Selle asukoha tõttu peab ka eriliselt väljakujunema Poola sõjaline organisatsioon ja väljaõpe. Ta hoidku alles omad ajaloolised traditsioonid, ta ärgu unustagu olevikku.

Poola ja Eesti on head naabrid. Neil on olnud ajaloos ja on praegu ühiseid rõõmusid, ühiseid muresid ja huvisid.

Nende võidurikkaid vägesid seob tihedam sõja-sõprus äsja lõppenud võitlustest ühise vaenlase vastu.

*) Nimed Eesti õigekirjutuse järele. Tõlkija.

Poola sõjaväe esindaja abide vahetus.

Leitnant Henri Kintopf.
Poo'a sõjaväe esindaja endine abi.

*W ciągu ostatnich kilku moich po-
lytek w Warszawie, w charakterze
prawnika przedstawiciela Najwyż-
szego Trybunału, spotykałem się zawsze
ze strony społeczeństwa i Wojska
Polskiego z niesłychanym serdecznością,
przyjaciółką i szczera sympatią.*

*I prawdziwym żalem apurozom
drogie memu sercu kraj, społeczeństwo
i Wojsko, które z góry odwróciły się od
życzenia całkowitego rozkwatero-
wania i Wojska Polskiego.
Tallinn, 29 I 1929. Henryk Kintopf*

Sündinud Varssavis 29. nov. 1896. Keskkooli lõpetas Varssavis 5. aug. 1915. Kui Poola konspiratiivse sõjala organisatsiooni liige, astus teenistusse Pilsudski (Poola) legioonide 1. brigaadi, mille koosseisus võitles kogu aeg eesrindel kuni 1916. aastani. Saades lahingutes raske jala haava, lahkus invaliidina brigaadist. Poola vabariigi esimesest päevast (11. nov. 1918) astus Poola kaitseväe teenistusse. Võttis osa Poola-Vene sõjast rindel Polesje ja Vilensini piirkonnas.

Leitnant H. Kintopfi vahvust ja sõjalisi teeneid on hinnatud kahe aumärgiga: „Vahvuse Risti“ ja „Vilno Vabastamise Ristiga“.

Eestisse tuli 12. jaan. 1925 ja viibis siin kuni 30. okt. 1928, mil lahkus kodumaale, et võtta osa

tegelikust sõjaväe kasvatamisest, õpetamisest ja juhtimisest.

*

Varssavist saime leitn. H. Kintopfi kirja, mille avaldame algkujus ja mille sisu tõlkes: „Viibisin Eestis Poola sõjaväe esindaja abina neli aastat. Kõige selle aja jooksul ümbritses mind Eesti seltskonna ja kaitseväe südamlikkus ning tõsine sõprus.“

Lahkudes mu südamele armsaks saanud Eestist, soovin kõigest hingest ta suursugusele rahvale ja kaitseväele õilsamat edu ja õnne.“

Meid, süngeid põhjamaalasi, võlub ilus ja päiksepaistne Poola hing. Meie ei unusta sõbralikke kokkupuutumisi päiksepaisteliste inimestega, vaid soovime neile alati kõike head. Selles mõttes soovime ka leitnant H. Kintopfi õnne ja edu tulevikus.

E.

Kapten J. Kwiecinski.
Poola sõjaväe esindaja abi Eestis ja Lätis.

Sündinud Varssavis 31. detsembril 1894. Keskkooli lõpetades, kutsuti 1915. a. sõjaväe teenistusse. Lõpetas 1916. a. Tshugujevi sõjakooli. Määrati teenistusse ohvitserina 148. Kaspia polku. 1917. aastal, kui saabus luba organiseerida Poola rahvuslikke väeosi, läks kapten Kwiecinski teenistusse vormeeritavasse 2. Poola korpusse. 11. mail 1918, võideldes 2. Poola korpuse koosseisus Kanöva (Kievi lähedal) piirkonnas sakslaste vastu, sattus sakslaste kätte vangiks, kus viibis kuni 12. nov. 1918. Vabanedes Saksa vangist astus kapten Kwiecinski 15. nov. 1918 Poola 34. jalaväe polku, mille koosseisu kuulub tänaseni.

34. jalaväe polgus, võideldes venelaste vastu, oli haavatud 1919. a. kevadel. Poola sõjaväe esindaja abi kohuste täitmisele Eestis ja Lätis asus oktoobril 1928.

Maaailmasõja vaherahu 10. aastapäev.

11. nov. 1918. — 11. nov. 1928.

1918. a. 21. märtsil algas suur sakslaste pealetung lääne rindel. Seda pealetungi nimetatakse „Keisri lahinguks“ (La bataille du Kaiser). See oli viimane

liitlased selle sakslaste pealetungi seisma ja algasid ettevalmistusi suureks ja viimseks ühiseks (Inglise-Prantsuse-Ameerika) pealetungioperatsiooniks, „Fochi la-

Marsal Ferdinand Foch.

Võitjate ülemjuhataja Maaailmasõjas.

katse vägistada sajandi demokraatlikku vaimu, see oli keisrivõimu ultima ratio (viimane argument). Sellel pealetungil oli alguses suur edu. Juba oldi mitte kaugel Pariisist, nagu 1914 septembrilgi. Sakslased juubeldasid. Pommitati ülikahureist Pariisi. Kuid juba 1918. a. juuniks panid

hinguks“ (La bataille du Foch). 18. juulil 1918 algas liitlaste viimane suur pealetung, mis liiduvägede ülemjuhataja marsal F. Fochi geniaalsel vägede juhtimisel ja liidurahvaste soovil sundis sakslasi 11. nov. 1918. a. alla kirjutama vaerahu.

Sakslased ja nendega lepingus olevad

rahvad olid nelja aasta jooksul mehiselt võidelnud oma huvide ja ideede eest. Kuid 11. nov. 1918 on päevaks, millest alates suurtelt lääne demokraatiatelt (Inglise ja Prantsuse) ja Ameerika Ühendriikidelt kantud rahvaste vabaduse ja õigluse põhimõtted pääsesid täielikule võidule ja murdsid vastaste imperialistlikud ideed, sest sel päeval kapituleerusid saksa väed, imperialistlike ideaalide kandjad.

Maailmasõja vahepeel surus meie kodumaad saksa okupatsioon. Meie maa pidi saama „kauniks pärliks Preisi kroonis“. 11. nov. 1918 hävitas Preisi krooni ja võttis jalgealuse neilt, kes selle krooni nimel vägistasi meie maad.

Maailmasõja vahepeel ei toonud küll meile rahu, vaid meie pidime just algama rasket võitlust Eesti iseseisvuse nimel. Kuid 11. nov. 1918 lõi olukorra, milles meie võisime alata lootusrikast võitlust ja millisest meie tulime välja võitjatena. Eesti vabadust ei saa mõista ilma, et võidurikkad liitlaste väed ei oleks 11. nov. 1918. a. sundinud kapituleerima saksa vägesid.

Sellepärast meie tuletame täna hardumusega meelde neid kangelasi, kes võideldes rahvaste vabaduse, suurte demokraatlike põhimõtete eest, aitasid suuresti kaasa meie riiklise iseseisvuse asengule, mispärast meil on põhjust pühitseda Maailmasõja vahepeel 10. aastapäeva.

K.

Mälestusi Poolast.

Poola enne Maailmasõda. ** Poola Maailmasõjas. Eesti ohvitseride külaskäik Poolasse 1921. a. suvel.

Möödusid lõpueksamid N sõjakoolis. Vitse ohvitserid elasid võrdlemisi lõbusaid ja mureta päevi, ootes ohvitseriks ülendamist. Üldises massis tekitas ainult veidi ärevust vakanside valik, mis veel Peterburist polnud saadetud. Meile, mitte venelastele, sünnitas see tõsist muret. Teadmata oli, kas sattume kodumaal asuvasse väeosadesse, või mitte. Need mõtted surusid meeles. Teadmatust piinas hinge. Mõne nädala pärast tulid vakansid. Rühma ohvitser pool lõbusa, pool ironilise näoga luges nad ette „teadmiseks“, kuna valik pidi sündima järgmisel päeval. Nende ridade kirjutaja väljavaated olid õige kurvad, polnud ühtegi kohta kodumaale. Eraldusin teistest. Seda märkas üks ohvitseridest, poolakas O-nsky. Olles temaga paremas vahekorras, tegi ta minule ettepaneku valida teenistuskoht Poolamaale. „Parem ikka on kui Venemaal“, lausus ta lõpuks, kui mina juba tema ettepaneku poolt olin. Oma valikut ma ei kahetse. Alev, kus rügement asus, koosnes peaaesjalikult juudi soost elanikkudest. Poola intelligentsist elasid seal ainult mõned perekonnad. Tutvunesin. Kui eestlane, leidsin igakord nendes perekondades kõige soojema vastuvõtu. Teenides Varssavis ja teistes linnades, jäid minul enne Maailmasõja-aegsest Poola seltskonnast kõige armsa-

mad mälestused. Õige, see seltskond vihkas venelasi üldse ja eriti Vene ametnikke, kuid leides Vene vormis eestlase, olid nad tema vastu äärmiselt sõbralikud. Vaevalt on siin tarvis põhjustest rääkida, sest Vene surve oli seal sama tugev, nagu meilgi. Mõttetu oli venelaste surve Poolamaal rahuaajal, veel mõttetum oli nende hävitustöö, taganedes Maailmasõjas Poolamaalt. Rakitno katetraal tehti maaga tasa ainult sellepärast, et kahtlustati selle tornis sakslaste vaatluspunkti olemasolu. Tegelikult oli seal ainult sakslaste sidumispunkt (kohaliku elanikkude sõnade järel). Vileika linn tehti maaga tasa, vaatamata sellele, et sakslaste positsioonid asusid linnast eemal. Mõnedes hävitus-

Vileika linn peale venelaste taandumist 1915.

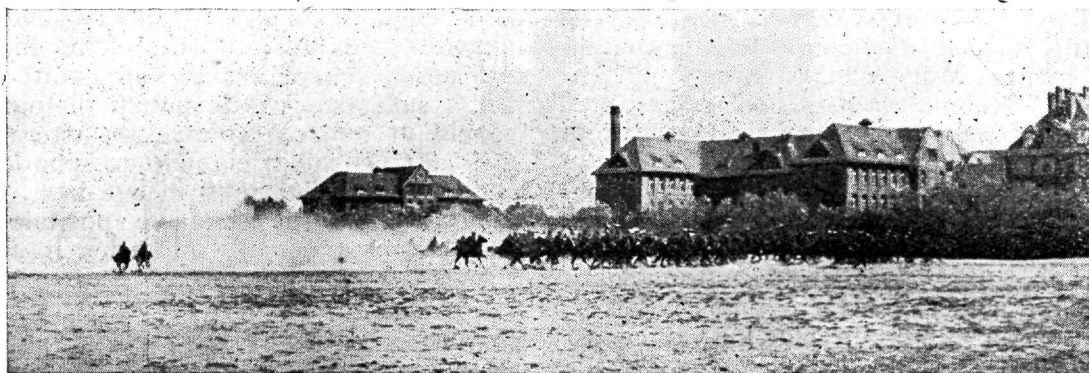
töodes, võib olla ehk otsisid nad omale moraalset õigustust lahingu tegevusega, kuid suurem osa neist oli täiesti mõttetu, ilma mingisuguse põhjusega. Nii, näiteks, taganedes Shirardovist, lasti suurem osa

ahelikus edasi tagasi tallasid, ettekäändega, et sakslased neid kasutada ei saaks, kuna selsamal ajal jäeti hiigla toiduainete ladud vaenlase sõjasaagiks. Nägin kuidas üks Vene Linnade Ühingu arst lõhkus

Poola sõjaväe väljaõppealalt.

Moment manöövrilest Pooseni piirkonnas, suvel 1921.

Ratsaväe õppused Poolas 1921.

vabriku hooneid õhku. Mäletan neid õudseid öösi taganemisi, kus vastaseid eraldas hirmuavaldav katkestamata põlevate külade tulekuma, mida sünnitasid taganevad Vene väed.

Metsikuna paistis ka viljapõldude hävitamine, kus taganevad väeosad neid

elumajas uksti, kiskus nendest vaskkäepidemed välja ja ladus kotti. Lõpetades oma töö pani koti vankrile ning põgenes, jättes oma voori sakslastele...

Nendele, kes Poola rahvast ei tunnud paistis Maailmasõja päevil, et venelased on otsustanud hävitada Poolat kõige rah-

vaga. Kuid see ainult paistis. Hävitati rahva varandus, kuid tema hinge ei suutnud keegi nõrgestada.

Vabanedes Vene võimu alt, sattus Poolamaa sakslaste võimu alla, mis, võib

misest, olid hävitustööde jäljed kadumas. Elu purskas värskes allikana igal pool. Põletatud külade asemele olid uued kerkinud. Lõhutud vabrikud olid parandatud ja töötasid. Vähe seda, Rembertovo

Poola ohvitserkonna ettevalmistus.

*Kadetid käsigranaatide pildumise harjutusel Varssavis.
Õppustel viibivad külalistena Eesti ohvitserid.*

olla, oli kultuursem, kuid siiski ei lubanud ta poolakatel end oma äranägemise järele korraldada, mille tõttu sõja hävitustöö raske koormana surus Poolat. Saksa okupatsiooni raskuste peale vaatamata suutis poolakas kosuda, jõudu koguda ja omale iseseisvuse võita.

Igatsusega ootasin juhust, millal näha iseseisvat Poolat, keda ma võõra ikke alla maha jätsin. Saatuse naeratas minule. 1921. aastal oli võimalus Poolat külastada, kohata perekondi, kes rasketel aegadel nii südamlikult vastu võtsid. Vaevalt on tarvis siin jälle nägemise rõõmust kirjutada. Ta on iseenesest arusaadav. Vaatamata lühikese aja peale sõja möödu-

ümbruskonnas olid kerkinud moodsad laskemoona valmistamise vabrikud, mis tõendasid Poola rahva kaitsetahet.

Viibisin mitmetes väeosades õppustel. Igal pool paistis silma kord ja edasi rühkimine. Seda tõendasid ka manöövrid Poseni raioonis, milliseid minul oli meeldiv juhused jälgida.

Lõpuks ei saa allakriipsutamata jätta seda lahket ja südamlikku vastuvõttu, mis meile igalpool osaks sai. Sõbralikuim vastutulelikkus, usaldus jutuajamistel, see oli koosviibimiste aluseks. Lahkudes Poolast, jäid kõige paremad mälestused.

J. L.

Riigivanem härra J. Tõnisson annab lipu üle 4. rügemendile.

Sõjaminister kindral Reek kannab ette lipuannetuse akti, Narvas, 28. okt. 1928.

Suurpäev Narvas.

Lipud 4. jalaväe rügemendile ja 1. diviisi suurtükiväele.

28. oktoober s. a. oli Narvale tähtsaimaks päevadest, sest garnisoni väeosad — 4. rügement ja 1. diviisi suurtükivägi said sel päeval omale seltskonna poolt lipud.

4. rügement on Narva rügement, sest siin on ta 1918. sügisel uuesti sündinud, siin on ta esimesena vabariigi kaitseks

välja astunud ja Narva rindel terve vabadussõja võidelnud. Narva seltskonna mälestused Vabadussõja päevilt, kus sagedasti elati koos üle kriitilisi momente, on tihedalt seotud 4. rügemendiga. Nende mineviku mälestuste kinnitamiseks, austuse ja tänu täheks annetas Narva linn ja

seltskond 4. rügemendile lipu. Lipu 1. diviisi suurtükiväele annetas Tallinna Naisühing, eesotsas pr. Einbund'i ja pr. Vestel'iga.

Lippude üleandmiseks Riigivanem ühes teiste külalistega jõudis Narva 28. oktoobril hommikuse rongiga. Jaamas oli riigivanema saabumise puhul ülesseatud aukompanii 1. rügemendist, kaitseliitlasi ja skoute.

Teel jaamast kuni võõrastemajani, kus Riigivanem peatus, oli spaleeridena seatud kooliõpilased, kes austasid möödasõitvat Riigivanemat hurra-hüüetega.

Suursündmuste haripunktiks oli lippude üleandmise tseremoonia ja paraad Peetri platsil. Viimasest võtsid osa terve Narva garnison, piirivalve, vigastatud sõjameeste ühing, kaitseliidu Narva ja Vainara malevkonnad, tuletõrje, kesk- ja algkoolid ning seltskondlikud organisatsioonid. Pealtvaatajaid oli murruna.

Keset platsi oli ülesseatud kõnetool, selle läheduses häälekõvendaja. Seal asusid ka lippude annetajate organisatsioonide esindajad ühes annetatavate lippudega.

Kell 1200 ilmub paraadiplatsile Riigivanem hra Jaan Tõnisson, sõjaministri kindral N. Reek'i ja diviisiülema kindral A. Tõnisson'i saatel. Algas lippude õnnistamine, mida toimetasid õpetaja Kiviste ja preester Anderson. Vaimulikule talitusele järgnes naelte löömine. Esimesena lööb mõlemale lipule naela Riigivanem, siis Sõjaminister, diviisiülem, organisatsioonide esindajad jne. Linnapea Hermann pöörab riigivanema poole palvega 4. rügemendile määratud lipp üleanda. Riigivanem annab lipu 4. pataljoni ülemale kolonel-leitnant Koch'ile. Samuti toimitakse ka 1. diviisi suurtükiväe lipuga.

Algavad tervituskõned. Esimesena astub kõnetooli Riigivanem, kes ütles kokkuvõetult: „Meie seisame ajaloolisel pinnal, sest Narvajõgi on alati olnud piiriks lääne ja ida vahel. Siin on sagedasti peetud võitlusi. Siin otsustati 10 aasta eest ka meie maa saatus. Täna väeosadele üleantavad lipud on tunnustuse ja austuse tähed, mis peavad olema võidutahte õhutamajateks igasuguste hädaohude puhul ja rasketel silmapilkudel.“ Kõne lõppedes lauldi hüümi.

Järgmisena tervitab linnapea Hermann, kes kannab ette lipu kaasas annetatava aadressi. Samuti toimib ka pr. Einbund Tallinna Naisühingu poolt annetatava lipuga.

Vabadussõjaaegne Viru väerinna juhataja, nüüd 1 diviisi ülem. Kindral A. Tõnissoni kõne lippude üleandmisel talle alluvatele väeosadele 28. okt. 1928.

Diviisiülem tervitab lipusaajaid kui väeosi, kes esimestena Vabadussõja algul võitlustesse astusid. Endiste 4. rügemendi kaasvõitlejate poolt ütles tervitusi reserv-kapten Lents ja diviisi suurtükiväe kaasteenijate nimel kolonel Kauler.

Kell 1400 oli „Ilmarises“ kutsutud külalistele korraldatud lõuna, millest ka Riigivanem ja Sõjaminister osa võtsid.

Õhtul kell 1900 algas „Võitlejas“ pidulik etendus. Ette kantakse Raudsepa näidend „Siinai tähistel“. Etendust jälgisid ka Riigivanem ühes saatjatega.

Hiljem korraldas diviisi suurtükivägi 1. jalaväe rügemendi kasiinos lipupalli, kuna 4. pataljoni omavahelisel koosviibimisel „Harmonie“ klubi ruumides endisi võitluspäivi meelde tuletas.

Narva suurpäev, 28. oktoober s. a., tähendas veelgi neid sõbralikke suhteid, mis on ikka valitsenud seltskonna ja lipud saanud väeosade vahel. G. K.

Lipupäev 1. diviisi suurtükiväes.

28. oktoobril s. a. Tallinna Naisühingu esindajad andsid Narvas paraadil pidulikult üle 1. diviisi suurtükiväele kõrge kunstilise väärtusega lipu. Lipu annetamise algatajaid, silmapaistvamaid tegelasi ja üleandjaid olid pr. L. Einbund ja pr. A. Vestel, kelle mehed vabariigi algpäevil teeninud juhtivatel kohtadel 1. diviisi suurtükiväe algüksustes. See lipp, olles ühtlasi suurtükiväe endiste kaasvõitlejate, vanade veteraanide ja nende perekondade annetuseks oma väeosale, on esimene ja ainukene sarihane lipp meie kaitseväes. Just seesugune lipp esineb kindla sidemena väeosa ja tema reservistide vahel, liidab nad ühiseks lahutamata lahingpereks. Erielse väärtuse lipule annavad need tunderikkad südamed ja hellad käekesed, kelledelt lipp tulnud. See lipp on kallim annetus ja püham õnnistus neile, kes seisavad lipu all relvis, et kaitseda kodu.

Rüüganem härra J. Tõnisson annab lipu üle I diviisi suurtükiväe ülemale kol-leitn. G. Leetsile. Narvas, 28. nov. 1928.

Naisühingu esinaine pr. Einbundi mõjukad sõnad paraadil ja banketil, pühendatud 1. diviisi suurtükiväele, olid viimastele eriti ligidajad ja meeleolurikkad. Seda ka järgmised read lipuga üleantud kaunistatud aadressis:

„Esimese Diviisi Suurtükiväe vahvus ja kangelasmeel heitlustes Eesti iseseisvuse eest ida-

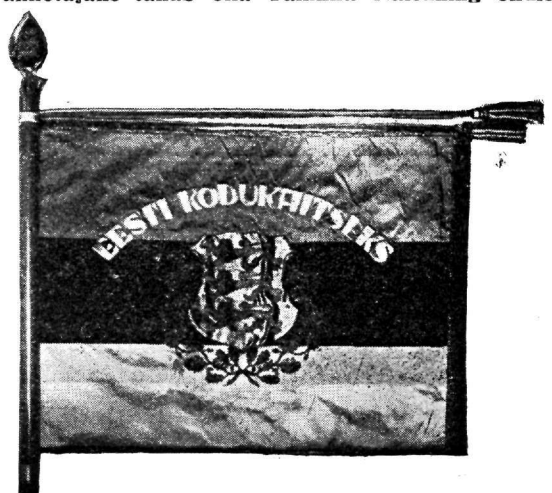
rindel on ilusam lehekülg meie Vabadussõja ajaloos. Kaitses raugemata meelegindlusega Narva all kodumaa mulda, on suurtükivägi hiilgavalt täitnud oma ajaloolise ülesande. Kõrgelt hinnates

Tallinna Naisühingu lipuaadress I diviisi suurtükiväele. Narvas, 28. nov. 1928.

neid teeneid, annetab Tallinna Naisühing lipu Esimese Diviisi Suurtükiväele. Au teile, kes kannate hinges püha tuld kodumaa armastuseks.“

Diviisi suurtükiväe ülem kolonel-leitnant G. Leets, tänades banketikõnes lipu annetajaid, rõhutas neid erilisi sidemeid väeosa ja annetajate vahel, mis ulatavad meie noore vabariigi raske- maise elupäevisse, samuti vaimustust 1. diviisi suurtükiväelastes, kui saabus neile teade, et lipu- annetajaks tahab olla Tallinna Naisühing endiste

kaasvõitlejate abikaasade pr. L. Einbundiga ja pr. A. Vesteliga eesotsas.

Ohtune suurtükiväe ball tihendas veelgi side-
meid annetaja organisatsiooni ja väeosa vahel.

Lipupäeva tähtsust kriipsutasid alla oma tule-
kuga ja kõnedega endised diviisi suurtükiväe alg-

Petseri suunas ja patarei nr. 5 Viljandi raionis.
24-dal jaan. 1919 moodustatakse I. diviisi piir-
konnas uus suurtükiväe üksus — „2-ne kindluse
raskesuurtükiväe divisjon“ kapten G. Vesteli ju-
hatusel. Jaanuari lõpul ja veebruari algul 1919
polgu patareid nr. nr. 4, 5 ja 6 panevad aluse

Riigivanem hra J. Tõnisson ühes lipuannetajate organisatsioonide esindajatega
Narvas, 28. okt. 1928.

üksuste ülemad — kindralstaabi kolonel H. Kauler (endine 1-se suurtükiväe polgu looja ja ülem), härra G. Vestel (endine 2-se kindluse raskesuurtükiväe divisjoni looja ja ülem) ja vabadussõja-aegsed patareiuülemad-reservistid O. Palu, P. Mühlverk, A. Kingo. Lipupäeva paraadist ja pidustustest olid kutsutud osa võtma esindajad kõikidest vabadussõja-aegsetest diviisi suurtükiväkke kuulunud üksustest (nii reservis viibijad, kui ka praegu teistes väeosades ja asutustes teenivad). Pidupäeval saabus traditeel hulk sooje tervitusi endistelt kaasvõitlejailt.

Lipupäev tõstis korraaks jälle katte I. diviisi suurtükiväe sündmusrikkast minevikust, lasi silmade eest mööda minna rea mure- ja ka rõõmpäevi...

13-es detsember 1917... Sel päeval tärkab Haapsalus ellu esimene Eesti suurtükiväe üksus — „Suurtükiväelaste komando“ 1. Eesti jalaväe polgu juures, missugune muutub 3. jaanuaril 1918 „1-ks Eesti suurtükiväe brigaadiks“ kindralstaabi alam-polkovnik A. Larka juhatusel. 5-al aprillil 1918 Saksa okupatsioonivõimude korraldusel demobiliseerub brigaad. 21-sel novembril 1918 kogunevad brigaadi süürtükiväelased uuesti kokku iseseisva kodumaa aktiivseks kaitseks sissetungiva vaenlase vastu, — seekord juba „1-se suurtükiväe polgu“ nime all, kelle juhiks määratud kapten H. Kauler.

Algab raske vabadussõda — eestlaste võidukäik vabadasele ja iseseisvusele. Polgu patareid võitlevad alul kõikidel rindel: patareid nr. nr. 1, 2 ja 3 Viru rindel, patareid nr. nr. 4 ja 6 Tartu-

„2-se suurtükiväe polgule“ II diviisis, kelle ülemaks saab 1-se suurtükiväe polgu I divisjoni ülem kapten H. Brede.

I diviisi suurtükiväe üksused on Vabadussõja kestvusel tagajärjekalt osa võtnud tähtsamaist heitlustest peamiselt Narva raionis (patareid nr. 1, 2 ja 3 ning 2-se kindluse divisjoni rasked patareid), siis veel Kärstna-Taagepera-Helme lahinguist (patarei nr. 5), lahinguist Tartu-Petseri raionis (patareid nr. 4 ja 6), Saksa-Eesti sõjast Lätimaa pinnal (patarei nr. 1), Krasnaja Gorka operatsioonist (patarei nr. 1) I diviisi suurtükiväkke kuulunud kaitseväelaste teeneid vabadussõjas on hinnatud 53 vabadusristiga, 60 tasuta maa annetamisega, autasuna priikooli annetamisega 52 kaitseväelasele ja 6 Läti Karutapjate ordumärgi annetamisega. Narva linn on hinnanud I diviisi suurtükiväe tegevust vabadussõjas Narva linna kaitseal tãnuadressiga.

Möödus Vabadussõda. Rahupäevil koondusid 1-ne suurtükiväe polk ja 2-ne kindluse raskesuurtükiväe divisjoni patareid „I diviisi suurtükiväeks“, kelle ülemaks saab kolonel-leitnant G. Leets. Praegune I diviisi suurtükivägi, vaatamata mitmekordsetele ümbervormeerimistele, on saatuse tahtel alalhoidnud oma kuuluvuse ja ligidase suguluse vabadussõja algüksustega: nüüdse 1-se suurtükiväe grupi patareideks on 1-se suurtükiväe polgu vabadussõja-aegsed patareid, kuna sõja-aegsest 2. kindluse raskesuurtükiväe divisjonist on võrsunud praegune 2-ne suurtükiväe grupp.

Veel ääremärkusi J. L. uuematele harutustele*).

O. Sternbeck.

Lugupeetud J. L. on veel sõna võtnud tankide ning igasuguste teiste soomusmasinate kasutamise kohta. Tankidega tahab ta ilmingimata „manööverdada“, ilma selleta paistab talle kogu see olemine lahinguväljal nagu poolik olevat. Mis jaoks siis üks relv üldse on tehtud võrdlemisi nobedasti liikuvaks, kui temale ei lubata efektselt tiirleda jalaväe lahingukorra ees? Ja sellepärast — elagu kolmetankilise rühma „manööver“ kilomeetrilaiuses ribas!

Lihtinimese ja hariliku jalaväelase mõttekäik kipub küll vägisi liikuma teistel radadel. Lihtinimene, asendades käsireha hobuse- või mootori jõul veetava rehaga, ei teeks seda küll mitte kolmepulgaliseks ja ei hakkaks siis selle kolmepulgalise rehaga mööda niitu ümber manööverdama. Ennemalt katsuks ta sellele rehale rohkem pulki külge teha, kui käsirehale. Ka lihtsa jalaväelase mõistusele näib, et tanki liikuvuse kasutamiseks tanki ringitiirlemine kilomeetrilaiuses ribas sugugi ainukene võimalus pole. Sellele jalaväelasele näib ikka veel, et sirgjoon kõverjoonest lühem on ja sirgjoont pidi jalaväele nii kardetavatele asjadele, nagu peidetud flankeerivad tulepesad jne., kiiremini kallale peaseb, kui mööda kõverikkusid. Ning võimalikult kiiret abi rünnaku kriisihetketel peab ta ikkagi tähtsamaks, kui hiljaksjäävat, olgugi efektse manööverdamisega antut. Ta teab nimelt niihästi sõjakogemustest kui ka praeguse aja kaitserehvide omaduste uurimisest, et varjatud, paraja hetkeni vaikinud ning ootamatalt tegevusesse astuva flankeerimise sisse jooksnud kallaletungija saatus võib oleneda vaid minuti murdosadest. Ükski seletus ei suuda teda sellepärast uskuma panna, et temale niisugusel kriisihetkel õigeaegset abi anda suudaks tank, mis parajasti „manööverdab“ kusa-gil teises kallaletungiriba ääres, mis seal, võib olla, mõne muu tulepesa hävitamisega ametis on, mida alles vaja on ühel ehk teisel teel kohale kutsuda ja nõutava märgi pihta välja suunida. Ka on jalaväelasele aabitsaliselt selge tõde, et jalaväe löögijõud ise rünnakul enam ei „manööverdada“. Ja kui seda ei tee

ega teha ei saa katmata rinnaga jalamees, siis ei suuda see jalamees ka kuidagi aru saada sellest, miks tema hooikat edasirühkimist oma tiirlemisega peab isegi segama hakkama soomusvanker, mille ometigi just kõik eeldused olemas on julgeks, otsejooneliseks pealeminemiseks. Ka ei aita siin seletused, et tanki mitte võrrelda ei saavat maapealse relvaga, sest tank ei olevat mitte ainult kuulipilduja või suurtükk, ta tegutsevat ka murdejõuga. Täiesti tõsi, kuid arusaamata on, miks selleks murdmiseks ja mahaõtkumiseks siis just kaares peab hooogu võtma.

Neid tühiseid küsimusi aga J. L. üldse palju ei puudutagi. Oma väidete põhjendamiseks on ta sedakorda välja toonud tema arvates palju raskema kahurväe — sõjaajaloolised näited. Nende näidete keskel aga, minu arvates, lugupeetud J. L. „manööverdab“ küll niivõrra vabalt, mõistete tumestamist ja ekslikku mõttekäiku arendavalt, et jällegi ilma pikema selgituseta läbi ei saa.

* * *

Lubatagu algada ka kahe sõjaajaloolise näitega.

Vene-Jaapani sõjas, 17. augustil 1904, Gudsädsy küla juures, hävitas üks Vene raske-kuulipildujate kompanii (8 klp.) umbes 2—3 minuti jooksul peaaegu täielikult ühe Jaapani mäepatarei meeskonna, kandeloomad ja hobused.

Järgneval päeval sai seesama r. k. kompanii ühelt teiselt Jaapani mäepatareilt nii tugevasti „tappa“, et kompanii pärastiste võitluste jaoks täiesti võitlusvõimetuks muutus ja ta riismed seljataha ära viidi.

Kui need sõjaajaloolised näited võtta niisugusel kujul, nagu nad ülemal on toodud, kas võib neist järeldada, et r. k. kompanii üldse on üks väga mõjuv vahend vaenlase suurtükiväega võitlemiseks, või et, ümberpöörduvalt, ühele patareile terve r. k. kompanii „vagaseks-tegemine“ üldiselt mänguasi on?

Kahtlemata mitte. Praegustes näidetes puudub täielikult see olukord, milles kirjeldatud sündmused aset leidsid. Ka siis ei saa meie kindlamat alust järelduste tegemisele, kui juure lisame, et need sünd-

*) „Sõdur“ nr. 43 — s. a.

mused aset leidsid positsioonisõja või liikuv sõja olukorras, harilikul kaitsel või pealetungil või taandumise katmisel. Meie peame tundma üksikasju, mis kirjeldatud sündmusi võimaldasid, alles siis võime otsustada, kas meil tegemist on tüüpiliste nähtustega, mida võib aluseks võtta teatavate reeglite ülesseadmisele, või ainult üksiku, mitte midagi tõestava ja tuleviku jaoks mitte mingisuguseid näpunäiteid andva juhusiga.

Toodud näited on just viimast laadi. Jaapani patarei „manööverdas“ nähtavasti ilma mingisuguse luureta paksu gaoljani vahel ja sattus liikumisel, kolonnis, ümber 800 m kauguselt avatud 8 kuulipilduja tule alla. Kuulipildujad asusid kitsal rindel koos, nii et nende tuld täiesti ühtlaselt võis juhtida. Kuulipildujad jõudsid täies rahas, ilma ise tule all olemata, välja lasta 6000 padrunit. Nii-sugustes tingimustes oli muidugi ime, et sellest patareist üldse veel mõni mees eluga pääses. Järgmisel päeval olid kuulipildujad samal kohal, küla ümbritseva savimüüri taga, tihedalt koos, seega hästi määratav ja tabatav märk. Kui veel juure lisada, et tegemist oli kõrgetel, otsekohe veetavatel „rataslafettidel“ asuvate kuulipildujatega, mis ainult eest savimüüri varjatud olid, mida aga mitte pesadesse ei saanud paigutada, siis on täiesti selge, miks siin üksainus 4 kilomeetri kaugusel asuv patarei terve selle r. k. kompanii lühikese aja jooksul võitlusvõimetuks võis teha.

Need näited annavad meile küll kujuka pildi sellest, kuidas üks patarei mitte liikuda ei tohiks ja kuidas kuulipildujate kompanii mitte seisukohal asuda ei tohi. Kuid tõestada, et kuulipildujatega edukalt võiks võidelda suurtükiväe vastu, või et r. k. kompanii ärahävitamine patareile paras „tükitöönorm“ oleks, nad kuidagi ei suuda.

J. L. oma sõjaajaloolist laadi põhjendustega laskub aga just umbes eelmiste näidete tasapinnale. Mida võib, näiteks, järeldada J. L. kirjeldatud Aintabi piiramisest? Kas seda, et seal tankidele manööverdamisega edu oleks saavutatud? Minu arvates mitte. Kui mingisuguse tegevusviisi tagajärjeks on ebaedu, siis ei pruugi ükskõik missuguse teise tegevusviisi tagajärjeks tingimata olla edu. Kui mõni tugev topsisõber väga vanaks elab, siis ei tähenda see veel sugugi, et ta

ilma viinavõtmata nooremalt oleks ära surnud. Meil puudub täpne maastiku kirjeldus, puuduvad andmed türklaste täpse asetuse kohta, meie ei tea midagi lähemalt selle kohta, mis ülesanded tankidele õieti anti. Võib olla asusid türklased üldse niisugustel kohtadel, kuhu tankidega ka manööverdamiselgi ligi poleks pääsnud. Igatahes pidi seal tegemist olema täiesti erilise maastikuga ja eriliste positsioonidega, kui täiesti ilma suurtükiväeta ja ainult tosina kuulipildujaga varustatud türklased seal 14-le modern pataljoni ja 38 suurtükile suutsid vastu panna! Näib nii olevat, et tankid seal ka ükskõik missuguse tegevusviisi juures palju aidata ei oleku suutnud.

Aintabile, Han-Meisluni ja Osmaniet vastunäitena nii tuua, nagu seda J. L. teeb, ka ikka ei lähe. Kas olid siis kõigil kolmel juhusel maastik, vastase paigutus, jõud, tegevuseviis jne. täiesti täpselt ühesugused? Kas oli ka prantslaste tegutsemises kõik muu täiesti muutumata, nii et edu tõesti ainult tankide manööverdamise arvele võib panna? Ja milles seisis siis see manööverdamine ja „kasutamine vastavalt liikuv sõja oludele“? J. L. vaikib sellest ja sellepärast ei suuda meie neist näidetest sugugi teha järeldusi, nagu seda teeb J. L.

* * *

Kas saame üldse prantslaste kogemustest Väike-Aasias ja Marokkos otsida õpiseid meie arvatava tegevuse kohta? Kas sarnanevad siis meie arvatavad vastased oma arvu, organisatsiooni, tegutsemisviiside, relvastuse ja iseloomu poolest Abd-el-Krimi kõrbepartisaanidele või Väike-Aasia mägestikutürklastele? Ons meie lahinguväljadeks Väike-Aasia mäed või Sahaara servad?

* * *

Täiesti mõisteid tumestav on J. L. opereerimine niisuguste üldiste, lähemalt defineerimata lööksõnadega, nagu liikuv sõda, positsioonisõda, „positsioonisõja hüpnos“ jne.

Iga liikuv sõda ei ole ometigi sarnane operatsioonidele Väike-Aasias ja Marokkos, ka mitte Vene kodusõjale või Venepoola sõjale. Missugust liikuv sõda meie arvatavad vastased praegusel ajal võivad pidada ja kavatsevad pidada, peaks J. L. teadma nende vastavatest eeskirjadest ja ka muudest allikatest.

Minule jääb küll arusaamatuks, kust siin sarnadus leitakse ja kuidas järeldusele jõutakse, et liikuv sõjas üldse „tankide massil erilist tähtsust pole.“

Kaitsja loob oma lahingrühmituse ja kasutab oma relvu ühedel ja samadel põhimõtetel niihästi liikuv sõjas kui ka pikemaajalisel stabiliseerumisel. Puuduvad ainult tugevad kaitseehitused ja esimestel kohaleasumise hetketel on tuleplaani vähem väljakujunenud, see on kogu vahe. Kui aga relvu on küllalt, nii et igale relvale täita antakse ainult kitsalt piiratud ülesanded, siis on täiesti korraliku tuleplaani loomine ja tulede ettevalmistus poole päeva, kõige rohkem terve päeva töö. Loota, et kallaletungiv jalavägi siin rünnaku piirkonnas vabalt igasugust tankide manööverdumist ära oodata võib, või et kaitsja relvade võimed liikuv sõjas üldse „minumini langevad“, on täiesti asjata.

* * *

Ajalooliste andmetega opereerimine on üldse liikumine väga libedal ja kardetaval pinnal. Juba lihtsa faktide kirjeldamise juures võib väga hõlpsasti sattuda rappa ja näha ainult seda, mida näha tahetakse. Tuleviku jaoks õpiste hankimisel on läbi teatavate prillide nägemise võimalused veel suuremad. Ainult täiesti täpselt, kõigis detailides rekonstrueeritud sündmustest võib siin teha kindlaid järeldusi. J. L. kombel sündmustest ülelibisemisega kaugele ei jõua.

Jäävad veel järele katsed. J. L-il on täiesti õigus, et õiges suunas tehtud katsed väärilisi tulemusi võivad anda. On olemas isegi vaateid, et **ainult** oma katsed võivad olla kindlate otsuste aluseks. Yankeed vahest isegi uhkustavad nende vaadetega. „Euroopal on ajalugu ja varem; meil pole ajalugu ja varem ei lase meie tekkida. Kui meie teatavat küsimust otsustada tahame, siis vilistame meie selle peale, mis ajast arvavad viis elusat ja kümme surnut professorit ja korraldame küsimuse otsustamiseks tarvilisid katsed. Nii öeldakse vahest seal, kus katsete tegemiseks dollaritest puudu ei ole. Kuid kas ka iga „kõige primitiivsem“ katse midagi anda suudab, on hoopis teine küsimus.“

Mis oleks selleks vaja, et katseliselt ligikaudugi määrata, kas rühm tanke 1000 m rindel jalaväele küllaldane toetus on või mitte? Kõige esmalt on vaja sel rindel (ja veidi enamgi, sest naabrite toe-

tusega tuleb vahest ka arvestada), ilmutvat märkidena või muul teel võimalikult tõetruult rekonstrueerida meie arvatava vastase relvad ja asetused. Seda tuleb teha vastavalt sellele, kuidas see peaks olema selle arvatava vastase organisatsiooni, relvastuse ja taktikaliste vaadete kohaselt. Siis asetada teatavale kallaletungimomendile tüüpilisesse seisukorda need jõud ja relvad ühes tankidega, mis meil on mõeldud otsustavaks kallaletungiks 1000 mtr rindel. Luua tuleb väga hea vahekohtu apparaat, mis täiesti õieti suudaks hinnata vastase ja meie endi tulejõudu, sellest hindamisest kiirelt suudaks teha järeldusi vastavate rivist väljaviimiste, peatamiste jne. kujul ja niihästi meie kui ka vastase relvade tegevuse kõigis detailides registreeriks. Lõpeks tuleb kõigi oma jõududega tegutseda vastavalt loodud olukorrale, märkida ilmumist juhtides võimalikult nii, vastase vastupanupesade ja relvade tegevusesseastumine antud olukorras tegelikult sünniks.

Niisuguse katsetamise põhjal võiksime ehk umbkaudu näha, kas suudab rühm tanke 1000 m rindel jalaväge üle aidata **rünnakukriisist** või mitte.

Üks katse ei ütle veel midagi. On vaja palju katseid mitmesuguste väeosadega ja eriti just juhusliselt kokkuseatud, oma iseloomu poolest mobiliseeritud üksustele sarnanevate üksustega, et otsust teha.

Julgen tõendada, et niisugusteks katseteks Valdeki platsil ressursse ei ole. Ei ole neid ei märgimaterjali, ei üksuste, ei platsi laiuse ega ka vahekohtu-apparaadi suhtes.

Primitiivsed katsed aga, milledest näha ei ole, kui kaua ründav jalavägi ilma mõjuva tuletoetuseta oleks olnud vastase puutumataks jäänud ja töötamiseks valmisolevate pesade tule all, ei anna mingisuguseid tulemusi.

Senikaua, kui niisuguseid katseid pole tehtud, võime ainult enam-vähem teoreetiliselt arvestada ja analoogiate järele otsustada. Ja siin ei ole meil küll mingit põhjust loobuda tõekspidamisest, mis väljendatud J. E. II-s.

* * *

Ärgu arvata, et mina iga hinna eest tahaksin lugupeetud J. L-i väiteid sur-

nuks vaielda. Keegi ei või ju selle vastu vaielda, et Sahaaras tankidele vahest hoopis teistsuguseid ülesandeid võib täita anda, kui Euroopa sõjateaatritel. Ka siingi võib teataval erijuhtumistel „kolmepulgaga reha“ kasulik ja isegi ülitarvilik olla. Kuid see viis, kuidas J. L. üles seab küsimuse ja läheneb selle lahendamisele, tundub minule vildakuna ja isegi kahjulikuna. Selle viisi vastu peaaesjalikult ongi sihitud käesolevad „ääremärkused“.

Meie J. E. II loob täiesti kindla ja ühtlase mõiste meie tulevases jalaväe lahingust. Selle mõiste ja lahingust arusaamise, selle kontseptsiooni piirides on selles eeskirjas ka tankidele kätte näidatud nende tegevusala. See jalaväe lahingu kontseptsioon, mis on aluseks J. E. II-le ja mis viimasest punase niidina läbi läheb, ei ole aga mitte koloniaalsõda, võitlus mägestikkudes kaitsel asuvate salkadega või heitlemine Abd-el-Krimi partisaanidega. See ei ole ka n. n. „positsioonisõda“. Isegi lihtsat tendentsi võimalikult kiireks stabiliseerumiseks ja kõigi tegevuste väljaarendamiseks stabiliseerunud rindelt võib sealt asjata otsida. Kuid millega seal kahtlemata ja kindlasti on arvestatud, on arvuliselt väga tugevajõuline, korralikult relvastatud ja üldjoontes modern põhimõtete järel tegutsev vastane, kelle vastu võitlemine nõuab maksimaalseid jõupingutusi, iga aktsiooni äärmist intensiivsust, hoolast ettevalmistust ja osavat juhtimist igas niisuguse vastase tegevuse juures mõeldavas olukorras. Teiselt poolt on igal pool kindlasti silmas peetud meie endi elavjõudude ja relvastuse üksikute liikide „erikaalusid“, neile ülesandeid andes selle kohaselt, mida nad meie oludes **tegema peavad ja teha võivad**, mitte aga selle kohaselt, mis nad vast mõnes teises sõjaväes teevad.

Selle üldise pildi raamides tuleb ka iga küsimus ühe ehk teise võitlusvahendi kasutamiseviiside kohta üles tõsta. Senikaua, kui see üldine pilt ei ole muutunud, s. o. senikaua kui meie arvatavate vastaste jõududes ja tegevusviisides ei ole tulnud põhjapanevaid muudatusi ja meie endi elavjõudude ning lahingut kandvate „luustikrelvade“ võimed ning ülesanded olude

sunnil püsivad endistena, ei saa meie neist raamidest välja hüpata. Seame meie mõne küsimuse üles lahus sellest kongreetses üldpildist, siis on ta harutamine umbes niisamasugune „tühi töö ning vaimunärimine“, nagu seda olid keskaegsete skolastikute arutlused nõelatera otsa äramahtuvate kuradite arvu kohta või Manilovi unistused selle kohta, kui hea oleks maja ees üle oru suur sild ehitada ja seal peal õhtuti sõbraga jalutamas käia.

* * *

Pole ometigi sugugi puudust küsimustest, mida võib üles tõsta ja lugejale kasutoovalt harutada selle konkreetse üldpildi raamides. Eeskiri nõuab teataval relvalt seda ja seda üldist efekti, neid ja neid üldiseid tegevusviise. Kuidas täita neid nõudeid kõige paremini, mis peavad jalaväe üldjuht ja antud relva tehniline juht selleks ära tegema, et nõutud tegevus läbi läheks libedalt, millisteks kujunevad nende isikute koostöö detailid? Kas on siin harutuseväärilistest küsimustest ja kasulikkudest konkreetsete näidete andmisest puudu?

Ei ole ka sugugi „majasteedi haavamine“, kui kriitika alla võetakse mõni eeskirja norm või reegel. See kriitika aga püsigu jälle eeskirjalise üldise lahingukontseptsiooni raamides. Ei saa sellest tervikpildist välja kiskuda üksikut võitlusvahendit ja mõtiskellema hakata selle kohta, „kui mõnus“ oleks temaga nii või teisiti töötada. Meie r. k. spetsialistid, näiteks, võivad r. k. kasutamise küsimusi harutada ainult välja minnes eeldusest, et lahingukorra luustiku meil moodustama peavad mitte suurtükid vaid r. k. Sellele eeldusele peavad nad sobitlema r. k. võimed ja leidma parimad teed nõuete täitmiseks. Analoogiliselt peavad selle üldpildi raamidesse püsima jääma ka tankistid. Igasugune muu näidete kokkuhujamine ja opereerimine sisuliselt lähemal defineerimata üldmõistetega, nagu liikumsõda, positsioonisõda jne. viivad ainult mõistete segamisele, mitte aga tähtsate küsimuste väljaselgitamisele.

Ja küsimustest eeskirjaliste nõuete raamides, mis üksikute võitlusvahendite spetsialistide poolt selgitamist nõuaksid, pole ju sugugi puudust.

Tulemusi ja õpiseid viimastelt manöövritelt.

Selle pealkirja all kirjutab ajakirjas „Le Temps“ (6. ja 7. oktoobril s. a.) kolonel-leitnant Reboul pikema kokkuvõtte prantsuse sõjaväe manöövreist Vosges'is ja Reinimaal.

Kuna ka meie oma väljaõppe ala korraldamisel tugineme teatud määral Lääne-Euroopa sõjavägedes omatud kogemustele, siis pole huvitusest selle kokkuvõtte juures lähemalt peatuda.

Autor tähendab, et prantsuse sõjaväe rahuaegne väljaõpe ja üldiselt ettevalmistus on suunitud eesmärkide saavutamisele, mis esinevad manööversõja olukorras. Kõik peale vaherahu allakirjutamist korraldatud manöövrid (näiteks manööver Coëtquidan laagris) kandsid enesel veel positsioonisõja pitsatit. Kuude kestvusel organiseeritud positsioonide vallutamine nõudis täpselt ettevalmistamist. Suurtükivägi pidi oma tulega hävitama kõik võimalikud vaenlase kaitseorganid. Suurtükiväetulega muudeti rünnatava maa-ala endine iseloom täielikult. Ründav jalaväe üksus, sattudes vaenlase kaevikute labürinti, kaotas peatselt orienteerimise võime ja eksis ära. Suure sügavusega rünnakud ei olnud seetõttu võimalikud ja oldi sunnitud määrama maksimum 2—3 üksteise läheduses asuvat märki. Nende vallutamisel oli peatus paratamatu ja kallaletungi jätkamine oli võimalik ainult seni varus hoitud värskete üksustega.

Sarnases olukorras osutus loomulikuks suurema arvu rügementide määramine esijoonele, kuid õige kitsaste tegevusribadega. Rügemendid, millised omakord määrasid esijoonele kaks kompaniid või ühe pataljoni, suutsid teostada sisseturdeid vaenlase asetusesse kuni 2 km sügavuseni.

Sarnastes lahingutes oli suurtükivägi väga suurearvuline. Suurtükiväe rohkusest oli ärarippuv edu.

Need positsioonisõja järeldused võltsisid (nagu autor tähendab) prantsuse sõjaväes peale Maailmasõda maksnud doktriini. Kuni 1925. a. korraldatud manöövritel kujunes tegevus skemaatiliselt järgmiselt: kallaletungiv diviis määrab kolm rügementi (arvused on tehtud kokkuvõtte tegijalt) esijoonele; igaüks neist määrab omakord normaalselt ühe pataljoni esijoonele, millist toetab üks kerge suurtükiväe grupp (75

m/m); diviisi ülema käsutusse jääb ainult diviisi raske suurtükivägi.

Sarnane kogu tegutseb halvasti. Ta on raske. Esijoonel on liig palju ülemusi. Rügementide ülemad liiguvad esijoonel pataljonidega, diviisi jalaväe ülem juhivad nende (pataljonide) tegevust, liikuvad nendega ühel kõrgusel (joonel). Ühesõnaga, nimetatud kolme pataljoni juhivad: üks kindral, kolm kolonelli ja kolm pataljoniülemat. Kaadritele ei ole jäätud enam mingisugust algatusvõimet.

Seljataguses, selle vastu, kuus pataljoni, mis kujutavad enesest juhita massi. Diviis võib seetõttu liikuda ainult otse oma ette, ilma manöövreerimise võimaluseta. Diviisi suurtükivägi liigub ja tegutseb kitsastes tegevusribades ega suuda praktiliselt teostada ühtegi tulede kontsentratsiooni. Ootamatusi on seetõttu võimata otsekohe likvideerida. Diviisi suurtükiväe ülem on sunnitud alluvaid patareisid ümbergrupppeerima, millest ka mõnikord lahingu saatust otsustavad ilmaaegsed ajakaotused.

Ülalkirjeldatud juhtimise organisatsioon oli niivõrt halb, et ta silma paistis juba esimestel manöövritel. Püüti kõige pealt vähendada ülemuste tihedust esijoonel. Sagedasti juhtis diviisi jalaväe ülem isiklikult esijoonel viibivaid pataljonisid. Rügemendi ülemad jäid seega oma üksuste juhtimisest kõrvale. Ka see lahendus ei olnud õnnelik. Diviisi tegevusriba jäi endiselt kitsaks ja ei vastanud manöövrise sõja iseloomule.

Tuletades meelde Maailmasõja lõppu iseloomustavaid lahinguid näeme, et vaenlase positsioonil tundmatuks ja seega suurtükiväe tulega purustamata jäänud vaenlase kaitseorganite vallutamiseks tuli väeosadel sagedasti manöövreerida. Rindelöögiga ei olnud siin midagi ära teha. Et aga oleks tagatud manöövreerimise vabadus, tuli määrata rügementidele laiemad tegevusribad.

Autor leiab, et kui diviisi rinne on kitsas, tuleb esijoonele määrata ainult üks rügement. Lüüakse see rivist välja, astub asemele teine. Seega püsivad juhtimine alati diviisi ülema kätes. Samuti ka suurem osa diviisi suurtükiväest. Ta jaotatakse selle normaalselt kahte ossa: üks osa toetab esijoonel tegutsevat jalaväge, teine — täidab muid ülesandeid. Diviisi

jalaväe ülem kooskõlastavat väeliikide tegevust. Sarnane olevat olnud tegevus skemaatiliselt prantsuse sõjaväes pärast 1918. a.

Nüüd on seda skeemi veidi muudetud. Diviisis tegutsevad esijoonel kaks rügementi, milledest üks määrab esijoonele kaks pataljoni. Ainult olukorra sunnil ja diviisi ülema käsul panevad mõlemad rügemendid esijoonele 2—3 pataljoni.

Autori arvates olevat sarnane diviisi färgustamine väga painduv. Diviisi ülem omavat võimaluse tugeva varu moodustamiseks (üks jalaväe rügement + üks või kaks pataljoni esijoonel rügementidelt = 5 pataljoni).

Lõpuks mõistab autor teravalt hukka kõrgemate juhtide tendentsi vahetada sagedasti oma komandopunkte ja nende paigutamist rindele niivõrt lähedale, et võimalik oleks jälgida palja silmaga esijoonel asuvate väeosade tegevust. Autor tähendab, et see olevat enese petmine. Rindele liiga lähedal asuv komandopunkt ei hõlbustavat, vaid takistavat juhtimist.

Edasi käsitab autor detailselt autotranspordi kasutamise võimalusi. Ta tähendab, et prantsuse väejuhatuse uurivad praegu probleemi, kuidas oleks võimalik ühe või mitme diviisi kiire saatmine autodel vaenlase jõudude koondamise raioonidesse mobilisatsiooni korral — vaenlase operatiivkavatsuste nurja ajamiseks.

Reinimaal korraldatud manöövrid näitavad, et sarnaste operatsioonide teostamiseks on vaja:

- autokolonnid võiksid liikuda kiirusega vähemalt 25—30 km tunnis (senine kiirus — 15 km tunnis). liikumise kestvusega 15—18 tundi päevas;
- autokolonnid peavad koosnema ühetüübilistest autodest, et oleks võimalik nende hõlpsam kordaseadmine teel;
- autojuhid peavad oskama sõita kolonnis;
- autokolonnide liikumist, vaenlase võimalikkude õhukallaletungide eest peab kaitsma tugev hävituslennukite salk;
- samaks otstarbeks peavad autokolonnid olema varustatud autodel liikuvate õhukaitsepatareidega ja kuulipildujatega;

- sideks seljatagusega ja naabritega peavad autokolonnid olema varustatud sidelennukitega;
- luureks juure anda autokolonnidele luurelennukid ja kasutada luurajaid mootorratastel.

Lõpetades oma kokkuvõtet, leiab autor, et prantsuse sõjaväes tarvitusel olev tehniline varustus ei võimaldavat autotranspordi täieulatuslist kasutamist. Patareid autodel olevat liig rasked; autod ei olevat varustatud lülikutega, mistõttu nende tegevus olenevat teedest.

* * *

Meie võime omakord teha ülaltoodust mõningaid järeldusi:

- a) prantsuse sõjaväes ei ole veel nähtavasti väljakujunenud kindlat doktriini tegevuse iseloomu kohta tuleviku sõjas, kuigi prantsuse määrustikud tunnistavad peaaesjalikult ainult pealetungi;
- b) suurte üksuste juhtimisel tundub kindlusetus; prantslased lõpetasid Maaõõvritel kolme pataljoniga diviisis esijoonel, ja viimastel manöövritel kordus sama nähtus, kuigi nüüd kolme rügemendi asemel oli diviisis esijoonel kaks rügementi;
- c) viie pataljoni koondamine diviisi varru ei paista olevat otstarbekohane igas manöövrisõja olukorras; esijärgu rügemendid tegutsevad sarnasel korral ainult kahepataljonilises koosseisus; omale varu võivad nad soetada ainult esijärgu pataljonide arvel, nõrgendades nende tulejõudu ja manöövreerimise võimalusi, mis aga liikumissõjas (nagu autor ise alla kriipsutab) on väga tähtis; küsitavaks jääb, kui palju jääb siis esijoonel jõude, kui ka rügemendi ja pataljonide ülemad hakkavad omale varusid soetama;
- d) suurejoonelised operatsioonid autodel näivad veel olevat isegi Prantsusmaal raskelt teostatavad; diviiside transporteerimine vaenlase koondamise raioonidesse ilma suurtükiväeta, osutub oma tagajärgede poolest kahtlaseks kui oletada, et vaenlane oma vägede koondamist ka vähegi kaitsta kavatses.

R. Tck.

Sõjaväeteenistuse evolutsioon kuni Maailmasõjani Saksa-, Prantsus- ja Venemaal*).

II. Prantsusmaal.

1871. a. sõda lõppes prantslaste raske kaotusega. Uus kallaletungi võimalus majandusliselt ja sõjaliselt tugevneva Saksamaa poolt ja tuline revanshi iha kaotatud sõja eest, sundis prantslasi suure hoolega arendama oma sõjalist vägevust, ning tähelepanelikult jälgima igat sõjaväelist uuendust Saksamaal.

1872. a. panid ka prantslased maksma üldise isikliku sundusliku teenistuskohustuse, mille arengut peegeldab diagramm nr. 2.

1888. a. ilmus Saksamaal uus seadus, mis lühendas tegevteenistuse aega 3 aasta pealt 2 aasta peale, tõotades tunduvalt suurendada Saksamaa väljaõpetatud tagavara. Sellele vastukaaluks ilmus 1889. a. ka Prantsusmaal uus rekruteerimise seadus, millel oli kolm eesmärki:

1) Suurendada väljaõpetatud tagavara, laiendades teenistuskohustust suuremale kodanikkude hulga,

2) muuta kodanikkude suhtes teenistuskohustust ühtlasemaks ja õiglasemaks, ja

3) uue olukorra kohaselt õpetatud taga-

SÕJAVÄETEENISTUSE VÄLTUSE EVOLUTSION PRANTSUSMAAL 1872—1928

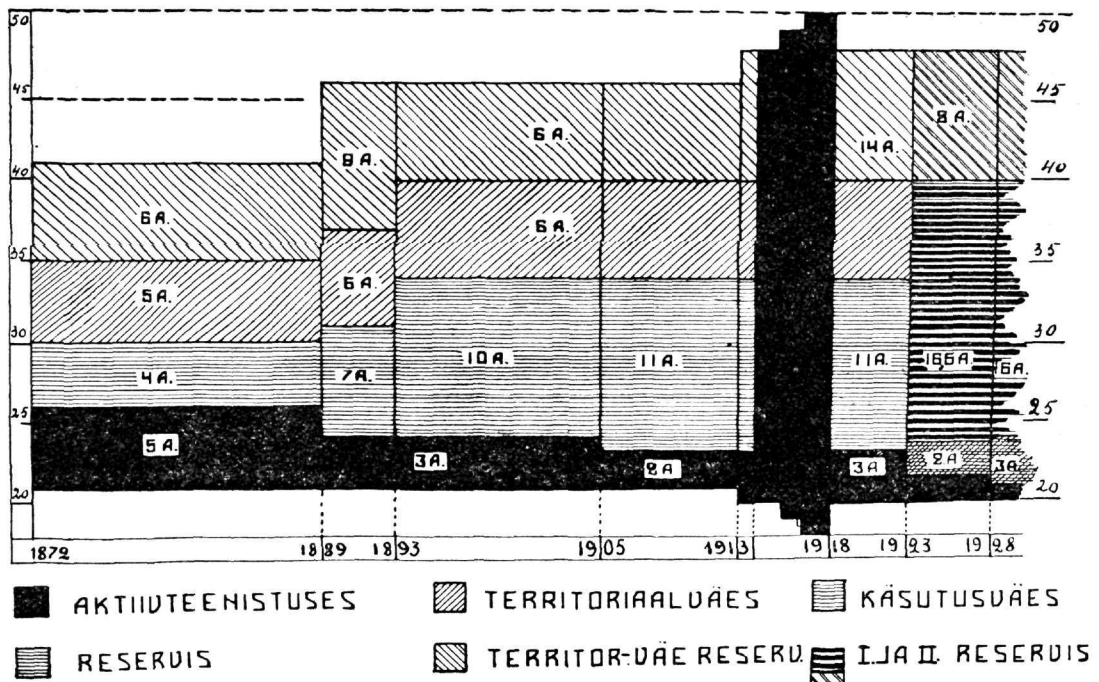

Diagramm nr. 2.

Teenistuskohustus kestis 21—41 aastani, millest pidid osa võtma kõik tervisiliselt kõlbulikud meeskodanikud.

Komplekteerimine sündis territoriaalprintsibil.

Tegevteenistuse kestvus oli 5 aastat, kuid selgus, et sarnase pika tegevteenistuse vältusel ei suudeta kauegltki suuremat osa-gi teenistuskõlblikke meeskodanikke väljaõpetada.

varade otstarbekohasem kasutamine sõjaajal.

Teenistusse kutsumine sündis endiselt 21 aasta vanuselt.

Tegevteenistuses ja tagavaraväes oleku ajad määrati kindlaks järgmiselt:

Tegevteenistuses	3 a.
Reservis	7 „
Territoriaalväe	6 „
Territoriaalväe reservis	9 „

Kokku 25 a.

*) Algus „Sõdur“ nr. 44.

endise 20 aasta asemel.

Sellega olid teenistuskohuslasteks kõik 21—46 a. vanused meeskodanikud.

Sõjaks olid ette nähtud järgmised väekontingendid:

1) Väli väed — aktiiv- ja reservväelastest.

2) Reservväed — reservistidest loodud uued üksused, milleks kaader anti välivägedest.

Need kaks kontingenti moodustasid I liini väe, mis pidi täitma kõiki lahingülesandeid.

3) Territoriaalväed — uuesti loodud üksused, mis koosnesid territoriaalväs ja tema reservis olijatest. Nende ülesandeks olid I liini vägede täiendamine ja seljajagune teenistus.

See seadus muutus küll kodanikkude suhtes õiglasemaks, kuid samal ajal suurendas ta veelgi rahva koormatust, sest rahuaegse sõjaväe suurus jäi endiseks, kuna selle tõttu tõusis $\frac{2}{5}$ võrra iga aastane teenistusse võetute arv.

Järgmine, 1893. a. seadus, võrreldes eelmisega, suurendas reservi teenistust 7 a. pealt 10 a. peale, mis selgesti näitas I liini vägede tunduvat suurenemist. Et mitte pikendada üldist teenistuskohust, vähendati territoriaalväe reservis oleku aega 3 aasta võrra.

1905. a. lühendati tegevteenistuse aeg 2 aasta peale, millega jõuti nii kaugele, et kõik teenistuskõlbulikud meeskodanikud pidid tegevväes teenima.

Seaduse arutamisel olid saadikute koga pikemad vaieldused järgmiste tähtsamate küsimuste üle:

1) Kas väljaõpe ja kasvatuse ei kannata tegevteenistuse lühendamisel?

Selgus, et 3-dat aastat teenivaid mehi peaaegu ei leitud enam riviteenistusest — kõik nad olid suutnud leida omale kohad administratiivalal ja abiteenistuses. Samal ajal arvati, et prantsuse noorsugu oli nii palju füüsiliselt ja moraalselt arenenud, et ta heade juhtide õpetusel võis suuta ka 2 aasta jooksul omada tarvilise sõjaväelase ettevalmistuse.

2) Kas allohvitseride kaadrist jätkub 2 a. teenistusele üleminekuks?

Ei jätkunud — lubati 7000 meest üleajateenijaid juure palgata.

3) Kas tegevteenistuse lühendamine ei too enesega kaasa üldist rahuaegse sõjaväe vähenemist?

Selgus, et ajateenijate arv tõesti vähe-

neb 47.000 mehe võrra, kuid seda vahet otsustati katta sõjaministri ettepanekul:

a) Kasvu alammäära ära kaotamise, b) sündusliku teenistuskohustuse laiendamise Alshiiri peale,

c) sapöörirügemendi palgalistega komplekteerimise läbi.

4) Kas 2 a. teenistuse maksmapanemine ei ole mitte teetasandamine miilitsasüsteemile?

Selle peale vastas dep. Freycimet:

„Ei, kaheaastane teenistus ei ole, ta ei võigi olla ülemineku ettevalmistuseks üheaastasele teenistusele; seda meie kinnitame puhtsüdamiselt nii neile, kes selles kahtlevad, kui ka neile, kes sellest kardavad meie tegevjõudude vähenemist.

Ta ei või olla üheaastase teenistuse ettevalmistajaks juba sellepärast, et kaheaastasel teenistusel üleminekuks üheaastasele teenistusele on ees kaks võitmatut takistust.

Esiteks materjaalne takistus: üheaastase teenistuse maksmapanemisel, et mitte vähendada tegevväe suurust, tuleks veel palgata 210.000 üleajateenijat, milline arv oleks suurem üldisest ajateenijate arvust. Ma ei usu, et valitsus ja saadikute koda saaks kunagi tegema sarnase saatusliku otsuse.

Kuid on ka teine — moraalne takistus, mis minu arvates veel palju tugevam, kui materjaalne: selle läbi muutuks täielikult meie sõjaväe iseloom. Meie oleme püüdnud relvastatud rahva ideaali poole 1870. a. Ma ei taha sellega rääkida mitte korraldamata sõjaväe hulgast, vaid ühest piiratud ja õpetatud sõjaväest. On soovitatud, et kodanikke, keda on kutsutud lipu alla, saaks kasutatud ainult rahvuslikus (riigi) kaitseks. Aga ajal, millal meie juure palkasime 210.000 üleajateenijat, omaksime sõjaväe, mis koosneks 360.000 üleajateenijast allohvitserist ja sõdurist ja ainult 210.000 ajateenijast.

See oleks olnud siis sõjavägi, sarnasel alusel, mis ei saaks kuidagi vastata meie vabariiklisele korrale.“

Kaheaastase teenistuse maksmapanemisega ei olnud nõus kindral Billot, kes vastas:

„See on lihtsalt kaldumine libedale teele, mis viib meid sarnase asutuse (miilitsaväe) juure, millest juba on rääkinud härra Jaurés. Kaheaastane fataalne teenistus, kohustades tähtajaliselt toimetama sundaja väljateenitute vabastamist ja keelates kolmeaastase teenistuse maksmapane-

mist, annaks meile — sõjalise terminiga nimetades — miilitsaväe. Sõjaväge ei oleks enam.“

Vaatamata sellele, et uus seadus tõi kaasa 25.000.000-frangilise kulude suurenemise, ja et iga kõlbulik meeskodanik pidi teenima, jätkus prantsuse rahval siiski ohvrimeelt ja tahet uute koormatuste vastuvõtmiseks. Ka see ohver ei kindlustanud prantslastel kuigi kauaks tasakaalu Saksamaa suhtes, kus ilmusid 1911. ja 1913. a. uued sõjaväe täiendamise ja suurendamise seadused, mis tegid saksa sõjaväe tunduvalt üleolevamaks prantsuse sõjaväest.

Saksamaal, kelle rahva arv iga aastaga jõudsasti ja järjekindlalt kasvas, oli rahuaegse sõjaväe suurendamine kerge: selleks suurendas ta teenistusse kutsutavate arvu. Kuid nii lihtne ei olnud asi Prantsusmaal, kus rahva arvu juurekasvu ei olnud, vaid oli märgata isegi tema vähenemist. Teenistusse võeti juba nii kui nii kõik kõlbulikud, sellepärast jäi ainukeseks võimaluseks rahuaegse sõjaväe suurendamiseks tegevteenistuse pikendamine.

Arvatava tulevase vastasega jõudude tasakaalustamiseks võttis 7. aug. 1913. a. Prantsuse saadikute koda vastu seaduse, mis pani uuesti maksta kolmeaastase tegevteenistuse. Sama seadus määras noorsõdurite teenistusse võtmise 20 a. vanuselt endise 21 a. vanaduse asemel ja pikendas üldist teenistuskohustuse aega 48 eluaastani. Sellega suurendati tegevväge $\frac{1}{3}$ võrra, kuna kogu teenistuskohusline kontingent aga suurenes 3 aasta kutsete võrra. Selle tõttu olid Maailmasõja algul piiriäärsete garnisonide üksused peaaegu täies sõjaaegses koosseisus.

Igatahes ei ole õige mõningates ringides (ka meil) aset leidnud arvamine, nagu oleks Prantsusmaa 1913. a. uuesti maksta pannud 3 aastase tegevteenistuse sellepärast, et 2-aastase tegevteenistuse juures sõjalise ettevalmistuse tulemused osutusid liig nõrkadena. Selge on küll see, et sõjaväe arvuliseks suurendamiseks jäi ainukeseks teeks tegevteenistuse aja pikendamine.

Ei saa nimetamata jätta, et 1913. a. 7. augusti rekruteerimise seadus sai saadikute kojas imestamapaneva üksmeelega vastu võetud. See näitas, et prantsuse poliitikamehed said aru ja hindasid õieti hädadohtlikuks muutunud Euroopa rahvusvahelist olukorda. Sel puhul ei keeldunud Prantsusmaa ka kõige suurema ohvri toomisest — kolmeaastase teenistuse maksmapanemisest.

III. Venemaal.

Sunduslik, kuid mitte isiklik teenistuskohustus pandi maksta Venemaal 1705. a. tsaar Peeter I poolt. Esialgelt oli tegevteenistuse kestvus eluaegne, kuid 1793. a. määrati ta kindlaks 25 a. peale. Sellest ajast alates, nagu näitab diagramm nr. 3, on ta alatasa lühenenud, ning 1874. a., millal pandi maksta üldine isiklik ja sunduslik teenistuskohustus, kestis ta veel 7 aastat.

Diagramm nr. 3.

1834. a. lühendati tegevteenistus 20 a. peale, mille järele jäid sundaja väljateenitud sõdurid veel 5 aastaks reservi arvele. Diagrammist nr. 3 näeme, et kuni 1874. a. oli keskmiselt reservis oleku aeg võrdne tegevteenistuse ajale, sellepärast ka väljaõpetatud tagavarad olid võrdlemisi piiratud.

Nekrutte (noorsõdureid) olid kohustatud andma kogukonnad. Sellepärast sattis sõjaväkke kõige halvem element, millest olid kogukonnad soovinud lahti saada.

1874. a. teenistuskohustuse seadus tegi teenistuse üldiseks, isiklikuks ja sunduslikuks. Teenistuskohustus algas 21 a. keskes 43 eluaastani, kokku 22 aastat. Eri-veva küljena esinesid selles seaduses laialdased perekondlikud eesõigused.

Käesolevasse sajangusse sammus Venemaa 1888. a. seadusega, mille järele kestis tegevteenistuse aeg keskmiselt 4 aastat. 1906. a. lühendati tegevteenistus jala- ja suurtükiväes kolme, mereväes viie ja muudes väeliikides 4 aasta peale.

Enne Maailmasõda oli Venemaal maksev 1912. a. 23. juuni teenistuskohustuse seadus, mille põhijooned järgmised:

1) Sõjaväeteenistuse kohustus on üldine, isiklik ja sunduslik.

2) Teenistuskohustus jaguneb:

a) Tegevteenistuseks, vältusega

	jalaväes ja suurtükiväes:	mereväes:	muudes väeliikides:
	3 a.	5 a.	4 a.

b) Tagavaraväes:

I j.	7 „	3 „	7 „
II „	8 „	2 „	6 „

Kokku 18 a. 10 a. 17 a.

Keisri nõusolekul võis sõjaminister tegevteenistuses olijaid 6 kuud üle määratud tähtaja teenistusse edasi jätta.

Tagavaravägi oli sõja puhuks määratud tegevvägede täiendamiseks ja tagavarauksuste loomiseks. Temale eraldati sõjakorral väheldane kaader tegevvägedest.

peitub selles, et Saksa- ja Venemaal oli loomulik rahva arvu juurekasv väga suur, kuna tegevää suurendamine oli sündinud proportsionaalselt rahva arvu juurekasvule. Prantsusmaal selle aja jooksul rahva arvule juurekasvu ei olnud üldse mitte, kuna rahuaegne sõjavägi oli 565.000 suurenenud 820.000. See suurendus saavutati 1905 a. seaduse alusel Algeria peateenistuskohustuse laiendamise, teenistusse kutsuvate kasvu alammäära ära kaotamise ja 1913. a. maksma pandud 3-aastase tegevteenistuse läbi.

Tegevteenistusse võetute ja vabastatute protsentuaalne vahekord oli järgmine:

Riik	Võeti teenistusse	V a b a s t a t i			Ei ilmunud
		Tervislistel põhjustel	Perekondlistel põhjustel	Ligseid (liisu läbi vabastatud)	
1900. a. ¹⁾					
Saksamaal . . .	51	37	2	9	1
Prantsusmaal . .	78	21	0	0	1
Venemaal	29	17	48	3	3

Sellest tabelist järeldused:

1) Saksamaal tervislistel põhjustel ja liigsetena vabastatuid suur protsent, millest võib järeldada, et sõjaväkke võeti ainult täiesti terveid ja kehaliselt arenenuid noormehi.

2) Prantsusmaal teenistusse võetute protsent kõige suurem; perekondlistel põhjustel ja liigsetena vabastatuid ei ole. Järelikult: Prantsusmaal, võrreldes Saksamaaga, ei pandud suurt rõhku tervislisele seisukorrale.

3) a) Perekondlistel põhjustel vabastati Venemaal pool kutsealustest; b) teenistusse võetute protsent kõige väiksem; c) samuti väiksena paistab tervislistel põhjustel vabastatute protsent, kuid arvesse võttes, et kutsealustest olid juba peaaegu pooled (48%) vabastatud ilma arstlike läbivaatusega perekondlistel põhjustel, siis leiame, et õige kõlblmatute protsent oleks olnud 35,4.

Ülalvaadeldud teenistusse võetute ja vabastatute vahekord, välja arvatud mõned vähemad muudatused, jäi sarnasena maksma kuni Maailmasõja alguseni.

Tegevvägi ja väljaõpetatud tagavarad sajangu algusest kuni 1914. a. olid suurenenud järgmiselt:

Riigid	Tegevteenistuses	Väljaõpetatud tagavaraväelasi	Kokku
1900. a. ¹⁾			
Saksamaal . . .	577 tuh.	3.750 tuh.	4 327 tuh.
Prantsusmaal . .	565 "	3.550 "	4.115 "
Venemaal	1.070 "	4 300 "	5.370 "
1914. a. ²⁾			
Saksamaal . . .	870 "	4.900 "	5.770 "
Prantsusmaal . .	820 "	5.000 "	5.820 "
Venemaal	1.350 "	üle 5.000 "	6.350 "

Võrreldes riigi rahvaarvuga oli Prantsusmaa kõige rohkem suutnud oma tegev-

väge, kui ka väljaõpetatud tagavarasid suurendada, mida võimaldas suur iga-aastane teenistusse võetavate arv.

Kokkuvõtena võib ütelda, et kõige intensiivsemalt oli oma elavjõu Maailmasõjaks ettevalmistanud Prantsusmaa — ta oli selleks peaaegu kõik kõlbliku meeskodanikkude kontingendi ära kasutanud. Saksamaal oli suurt rõhku pandud teenistusse astujate tervislisele seisukorrale, mille juures jäi suur hulk teenistuskõlbulikke kodanikke sõjalise väljaõppeta. Venemaa ei suutnud oma teenistus-kõlbulikkude kontingendist pooltki välja õpetada, mille põhjuseks võib lugeda pikka (3 aastat) tegevteenistuse vältust ja suurt perekondlistel põhjustel vabastatute hulka.

Nii näeme, et Maailmasõjaks tema peategelased ei suutnud kaugeltki kõiki elavjõude ressurse sõjaliselt ette valmistada, vaid seda tuli teostada sõja kestel suurte raskustega võideldes.

K. T.

¹⁾ Prof. A. Rediger. „Komplektovanie i ustroistvo vooružennoi silō“, lhk. 149. Peterburg 1900.

²⁾ Reichsarchiv. „Der Weltkrieg“, I Band, Berlin 1925. Lhk. 39.

Sõjaväelisi teateid.

Briti lennuasjandus.

Teatavasti on Briti lennuasjanduse edu üldiselt tunnustamist leidnud. Kuid inglased teevad endale siiski etteheiteid, et koondades tähelepanu sõjaväelise lennuasjanduse edendamisele, jäetakse tsiviillennuasjandus unustusse, kuigi

viimane lennuasjanduse üldisele arenemisele äärmiselt tähtis. Nii kirjutab „Daily Express“, üks Briti suuremaid ajalehteid:

„Sellega võrreldes, mida teevad mandriiriigid, eriti Saksamaa, oma kaubandusliku lennuasjanduse edendamiseks, tuleb Briti jõupingutusi pi-

dada tühiseks. Suur-Britanniat kontinendiga ühendavad õhuteed ei ole meie võimuses. Lennukite seas, mida möödunud aastal tarvitati ühenduse pidamiseks Inglise randade ja mandri vahel, ületas välisriikide aparaatide arv tuhande võrra Briti aparaatide oma. Saksa lennukid kavatavad mandril õhusõidul umbes 14 korda rohkem miile kui meie omad. Saksal on umbes 8 korda rohkem suuri kaubanduslennukeid kui meil. Kuid on veel halvemat: sakslased kavatavad oma kätte võtta õhuteed, mis läheb Iiri-maalt mandrile. On võimalik, et lähemas tulevikus võime oma üllatuseks näha Saksa lennukid korrapäraselt liikumas Berliini ja Liverpooli ning Hulli vahel. Meie kulutame umbes 16 miljonit naelsterlingit aastas endi sõjaväe lennuasjanduse peale. Kuigi ta on inimestamisväärne, näitasid siiski hiljutised manöövrid, et Londoni võib hävitada mõne tunniga. Vahe nende määratute kulde ja eitavate tagajärgede ning 220.000 naelsterlingi vahel, mida ohverdame tsiviillennuasjandusele, tema piiramatute võimalustega, on liig suur. Lennuasjanduse probleem oma tervikus on tihedalt seotud tsiviillennuasjanduse laialdaselt kasutamisega.“

V. K.

Motoriseerimine Inglismaal.

Tidworth'is asuv eelmisel aastal moodustatud motoriseeritud kaitsevägeosa, mis kannab nime-tust „Experimental Armoured Force“, pidas hiljuti Salisburg'is oma esimesi suuremaid taktikalisi harjutusi. „Times'i“ sõjaväelise kaastöö-lise arvamise järele selgus, et ükski praegu tarvitusel olev soomussõiduki tüüp ei ole rahulda-vaid tagajärgi annud. Uued tüübid on välja-töötamisel. Kõige enam tuntakse tarvidust kerge soomustatud sõiduki järele, mis suudaks toi-metada kuulipildujaid ühes meeskonnaga üle vaenlase tule all oleva maastiku.

Koostöötamisel teiste väelikeidiga on selgu-nud, et ratsaväe liikumisel on takistuseks praegused kuulipildujate vankrid, eriti jõgedest üle-minekul. Võib isegi öelda, et ratsavägi teata-vatel tingimustel endise kandeloomade süsteemi aegu liikuvam oli. Soomusvägede suurimaks

nõrkuseks on tema olemenus maastikust, eriti öösel ja tundmatul maastikul. Peale selle on soomusväed seotud põletis- ja määrde-ainete ladukohtadega ja parandustöökodade-ga ja nõuavad võitlusvõime alalhoidmiseks suuri isiklikku koosseisu ja sõidukite tagava-rasid. Soomusjõudude tarvilikkus on küll sel-gunud, kuid samuti ka nende suur rippuvus teistest väelikeidest.

Edukas on olnud vooride motoriseerimine. Praegu on käsil 3., 5. ja 24. voorieskadroni lik-videerimine. 1920. aastal olemas olnud 31 voori eskadronist jääb siis ainult viis järele.

A. K.

Kaubalaevade ohvitserid mereväe ohvitserideks Ameerika Ühendriikides.

Mereväe reservide loomiseks on Ameerika Ühendriikides ära kasutama hakatud meremehi, kes on laevade juhtimise ja meresõidu oskusi omandanud kaubalaevadel. Selleks eraldi moodustatud komisjoni ettepanekul on 1495 kauba-laeva ohvitseri, kes on teeninud vähemalt 3000 tonni suurustel aurulaevadel, ülendatud kapten-leitnantideks (272), vanem-leitnantideks (637) ja leitnantideks (586), lugedes neid „Merhant Marine Naval Reserve'i“ kuuluvateks. Kapten-leitnandi auastme said ülaltähendatud kaubalaevade kaptenid ja üle 10.000 tonni suuruste aurulaevade juhtivad insenerid.

Nõukogude Venemaa.

„Wehr und Waffen“ on teada saanud, et detsembril lõpus või jaanuari algul Leningradi sõjaväe ringkonnas kavatsetakse pidada suuri talvemanöövreid, millest üle 100.000 mehe osa võtab. Niisugused talvemanöövrid leiavad aset esimest korda mitte ainult Venemaal vaid üldse Euroopas. Manöövrite eesmärk on selgitada sõjavägede tegevusvõimet külma ja sügavas lumes. Esimest korda tulevad tarvitamisele propeller-saanid. Ka tahetakse uurida külma mõju mürgistele gaasidele.

Sõjakirjandust.

Poola.

Przegląd Wojskowy (Sõjaväeline ülevaade).

Iga veerandaasta ilmuv ajakiri, mis pühendatud välisriikide sõjalisele mõttele. Väljaandjad: Sõjateaduslik instituut, kindralstaabi II osakond ja Sõjateaduslik selts.

Kolmanda veerandaasta kaust (vihk 17—1928) sisaldab järgmisi artikleid:

Kol. C. E. Kilbourne: „Põhja-Ameerika Ühendriikide strateegiline olend“. Artikkel on kokku seatud Ameerika sõjaajakirjanduse andmetel S. K. Kochanovskilt.

Kindralstaabi kol.-leitn. S. Rowecki: „Mõtteid tuleviku sõjast“. (Punase kindralstaabi arvamisi).

Kindral v. Seeckt Moodsest sõjaväest. Kokkuvõtte kindralstaabi major Ed. Wojciechowski'lt.

„Sõjaväe motoriseerimine Prantsusmaal“. Kokkuvõtte kindralstaabi kol.-leitn. J. Lancucki'lt.

„Jalaväe vaatlus-probleem.“ Kindralst. kpt. F. Demeli kokkuvõte.

Kindral Feeser: „Suurtükivägi eel- ja järelkaitses“. Kokkuvõtte kindralst. major J. Cialowicz'ilt.

„N.-Wene lennuvägi Odessa manöövritel 1927. a.“ Ülevaade kokku seatud kindralst.-kol. S. Abzoltowski'lt.

„Sifrist telegraafis“. Kokku seatud ins.-kapt. W. Ziembinski'lt. J—s.

Saksa.

Militär-Wochenblatt nr. 42—43 — 1928. Saksa 1918. a. kevadise suure pealetungi „Keisri lahingu“ üksikepisoodide kokkuvõtlik kirjeldus aprillist 1918.

Ungari kindral v. Mierka: „Prantsusmaa muredest valitsemises Vahemere üle“.

Feldmarssal A. Urbanski v. Ostrymiez: „Prantsuse uue sõjaväeteenistuse seaduse tulemusi“. Autori arvates mobiliseerivat Prantsusmaa sõja puhul uue seaduse põhjal 23,32 miljonit meest ja naist. Desarmeeritu (?) Saksamaa oma 100,000 sõduriga pidavat hoidma silmad lahti selle Prantsuse suure sõjalise jõu valmimisel...

Kindral v. Borries: „Draama Marnel 1914“. Artikkel toob märkmeid riigi arhiivilt välja antava Saksa sõjaajaloo 4. köite (Marne lahingu) kohta.

Artikkel „Sõjakunsti areng“ toob märkmeid A. Swetshini teose „Evaluutsia vojen-nago iskustva“ I ja II osa kohta. Leitakse, et see teos on väga kõrge väärtusega ja väärib suurt tähelepanu.

Kindral v. Kayser: „Armee ratsavägi liikuv sõjas“ (Mil. Wochenbl. nr. 43 toob märkmeid kindral v. Borries samanimelise teose kohta (v. Borries: „Heereskavalerie im Bewegungskriege“, Berlin, Mittler & Sohn Kochstr. 68—71; hind 8,50 Sm.).

Kol. Blümner: „Tehnika ülevaade“.

Artiklis „Gaasiasjandus Rumeenias“ tuuakse andmeid selle reorganisatsioonist, alates 1924, ja näidatakse milline suur tähelepanu on pöördud sõjagaasiasjandusele viimastel aastatel Rumeenia sõjaväes.

Major Dr. Oskar Regele artiklis „Loobumine“ käsitab lahingu katkestamise ja vaenlasest lahtikiskumise küsimust lahingu ajal. Annab taktikalisi näpunäiteid loobumiseks... K.

Sport kaitseväes.

Laskespordist.

20. okt. s. a. peeti 10. üksikus jalaväe pataljonis üksuste vahelist laskevõistlust s-v. vintpüssidest. Osa võttis kõik kaader — ohvitserid ja üleajateenijad terves koosseisus.

Võistlustingimused olid: 200 m peale normaal märk (joon. nr. 48), lasta kolmest põhiasendist a 5 lasku.

Rändauhinna, hõbe laua serviisi võitis esmakordselt 1. kompanii, napi üleolekuga. Auninda tuleb kaitsta kaks korda järgimööda või kolm korda vaheldamisi.

Võistluste tagajärjed olid: 1) I. komp. — 4,04; 2) 3. komp. — 4,02.

Tänuavaldus sõjaministrile.

Septembris s. a. õnnetu surma läbi lahkunud reserv n.-leitnant Ernst krahv Holsteini perekonna nimel hra Bützow Kopenhaagenist tänab Eesti sõjaministrit südamliku osavõtu eest Holsteini perekonna murest ja nende sõjaväeliste auavalduste eest, millega kadunu põrm saadeti Eestist ta kodumaale, Taani. Need sõjaväelised auavaldused ja sõjaministri osavõtt leinast, lohutavad eriti perekonda sellepärast, et kadunu osa omast noorest elust on pühendanud Eesti teenimisele ja et Eesti kaitsevägi seda on hinnanud.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

9952. Schenkendorff, M. Frontdienst. Berlin, 1928.

9965. Die Ultragifte. Hefte der chemischen Fabrik Stolzenberg. 1—4.

9966. Militaru rakstu krajums. 2. 1928.

9967. Dupain, L. L'Administration militaire Austro-Hongroise. Paris, 1894.

9968. Condamy, La loi de deux ans et la leçon du conflit Franco-Allemand a propos du Maroc. Paris, 1905.

9969. The Army Quarterly. Vol. XIII, Nr. 2. 1927. London.

9971. Zeitschrift für Ostrecht. Hefte Nr. 4—9. 1927. Berlin.

Ärge unustage!

Kõige soodsamini tellite endale era- ja vormiriided

rätsepp RIIS'i juurest,

Pelgulinnas, Olga tän. 5, kõnetr. 13-93. Omnibuseühendus Veneturult ja Raekojaplatsilt.

SISUSTIK: Poola Vabariigi kümnenda aastapäeva puhul. — Kol.-leitn. S. Kara Üheteistkümmes november. — Kindral Rydz-Smigly. Jooni Pilsudskist kui ülemjuhatajast. — Ladislav Louis Evert. Relvalt sünnitatud... — L. L. Evert. Poola sõjaväe 10. aastapäev. — K. Maailmasõja vahe- rahu 10. aastapäev. — J. L. Mälestusi Poolast. — Suurpäev Narvas. Lipud 4. jalaväe rügemendile ja 1. diviisi suurtükiväele. — O. Sternbeck. Veel ääremärkusi J. L. uematele harutustele. — R. T-ck. Tulemusi ja õpiseid viimastelt manöövritelt. — K. T. Sõjaväeteenistuse evolutsioon kuni Maailmasõjani Saksa-, Prantsus- ja Venemaal. — Sõjaväelisi teateid. — Sõjakirjandust — Sport kaitseväes.

Eesti Kinnitus-Aktsia-Selts „POLARIS“

TOIMETAB KINNITUSI

**Tule, murdvarguse, maa- ja
mereveo, raha-, väärtpaberite-,
väärtsaadetuste-, klaasi-, kasko-
õnnetuste vastu.**

Agendid igas linnas.

Agendid igas linnas.

Juhatus asub TALLINNAS
Vana Viru 12. Tel. 14-41, 7-38.

Osakond asub TARTUS
Lihaturg 7. Tel. 6-75.

Telegrammide aadress: „POLARIS“.

KOMMERTS PANK

TALLINN, Suur Karja 15

Telefonid: 9-86 üldine

9-89 juhatus

Telegr. aadr.: „Kommertspank“

29-61 kassa, välisvaluuta,
diskonto ja inkasso.

Võtab raha hoiule ja maksab kõrget ajakohast protsenti.
Annab laenusid vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste
väärtuste kindlustusel.

Ostab ja müüb välisraha ja väärtpaberisi, välislaenu pabe-
risi ja Eesti Hüpotek panga pantlehti.

Saadab raha teistesse linnadesse kodu- ja välismaal.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades, alevites ja
tähtsamates välismaa linnades.

Kiire pangatalitus.

Panga juhatus.

Karjapidajad!

Kõige suuremat sissetulekut saab see, kes oma piima lähemasse piimaühingusse saadab ja nõuab, et ühing oma või

EPTÜ'le müügile saadaks,

sest EPTÜ maksab või eest kõige kõrgemaid päevahindu. Jagab aasta lõpul ülejäänud tulu piimatalitustele täiendava juurdemaksumana õiglaselt, nende või hulga järele. Aitab piimatalitustel igapidi või kvaliteeti tõsta. Varustab piimatalitusi kõige paremate masinate ja tarbetega. Hoiab kõrvale igasugusest poliitika ajamisest, silmaspidades ainult piimatalituste huvisid.

EPTÜ on piimaühingute keskkorraldus,

selle tõttu on tema tegevus iga aasta kasvanud enam, kui ühelgi teisel eksportööril. Sellepärast saatku piimaühingud oma või EPTÜ'le ja astugu tema liikmeks, millega kindlustavad ka oma seisukorda.

TALLINN, Lai tänav nr. 41.

Telefonid 20-91 ja 26-07.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri

Asutatud 1857. a.

Osaühisus.

Asutatud 1857. a.

Retrusvärtnaid 500.000.

Kangrutelgi 4 000.

Valmistatakse:

puuvillariiet igat seltsi — pleekimata, pleegitud ja värvitud; **lõnga, sukalõnga ja vatti.**

VABRIK: KREENHOLM, Narva kaudu.

VALITSUS: Tallinnas, Pikk tänav 68, telef. 7-31 ja 32-95.

LADU: Tallinnas, S. Karja tänav 13.

Parim soliidseim ja moodsaime

jalanõu

kannab kaitsemärki

Estoking
Tallinn

OSKAR KILGAS'e
trikoo-, pitsi- ja sukavabrik

Tallinn, Püri tänav nr. 3.

Telefon 2-23.

VALMISTAB:

Siidisukke
Floorsukke
Villaseid sukke
Laste sukke
Meester. sokke

Trikoopesu
Siidipesu
Lasteülikondi
Supelülikondi
Spordiülikondi

Pesupitse: (Klõppel) Vene, broderii ja gipiür.

Ainukene sellelaadiline suurtööstus EESTIS. Kaubad vabriku märgiga varustatult saadaval igal pool üle maa. Nõudke ainult meie kaup.

Tallinna Krediit Bank ^{A/S}

Asutatud 1907. aastal.

TALLINNAS, Suur Karja tän. omas majas.

Telegr. aadr.: KREDITBANK.

★

Aksiakapital . . . . . Kr. 1.290.000
Tagavarakapitalid . . . . . „ 612.000
Hoiusummad . . . . . „ 11.017.500

OSAKONNAD:

Abjas, Antslas, Haapsalus, Hiiu-Keinas, Jõhvis,
Narvas, Nõmmel, Tartus, Türil, Viljandis ja Võrus.

KORRESPONDENDID

kodu- ja välismaa tähtsamates keskkohtades.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

EESTI-POOLA PETROOLEUMI UHISUS

S. Przemyski & Ko.

„EESTIPOLMIN“

POOLA RIIGI NAFTASAADUSTE VABRIKUTE PEAESITUS EESTIS

Soovitab odavate hindadega:

**Mootori-, auto- ja tsilindriõlised,
bensiinid, naftat ja igasuguseid nafta saadusi.**

CHANDLER'i autod

Vestinghause õhkpiduritega automaatse chassis määrimisega ¹²/₅₀ ja ¹⁸/₉₀ HP 6 tsilindr.
²⁰/₁₀₀ HP 8 tsilindr.

„FISK“ autokummid

mis vastupidavamad, seega kõige kasulikumad.

★

TALLINN, LAI TÄNAV Nr. 1. TELEF. 14-95 JA 15-64.